מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

מדור שלישי

המלחמה

פרק א'

פרוץ המלחמה: ההתקוממות נגד אגריפס — דחית קרבנות של נכרים

יוספוס ממשיך ומתאר את אשר אירע בעיר לאחר גירושו של אגריפס משם. ברם, תמונת ההתרחשויות כפי שהיא מצטיירת מצד יוספוס, היגה מתמיהה ביותר ונותנת מקום להשד רצוני, כי יוספוס ביקש לטשטש בכונה את השתלשלות המאורעות האמיתית, כדי לחפות על מעשי אגריפס והכהנים הגדולים ומקורביהם. נביא כאן את דבריו, נעמוד על הסילוף וההתעיה המכוונת שבהם, ונשתדל להבהיר מה אירע אז בירושלים, ומי באמת אשם במרד שפרץ בה ובחורבנה.

לאחר שיוספוס תיאר את גרושו של אגריפס מירושלים, הוא[1] מספר: „בעת ההיא לכדו אנשים אשר הצו לעורר מלחמה את המבצר מסדה והרגו את הרומאים אנשי המבצר". בסמוך לזה מספר יוספוס: „בעוד הם עושים את הדבר הזה, יצא בחור עז פנים ושמו אלעזר בן חנניה הכהן הגדול לשעבר, והוא פקיד בבית המקדש בעת ההיא והסית את הכהנים המשרתים לבל יקבלו קרבנות מידי בני נכר. והדבר הזה היה ראשית המלחמה ברומאים[2], כי בטלו היהודים במעשים האלה את קרבן הקיסר".

יוספוס[3] ממשיך לתאר כיצד הכהנים הגדולים וחשובי העם, ניסו לשכנע את הכהנים שלא להפר את המנהג עתיק היומין לקבל קרבנות מהנכרים, וכיצד עמדו אלעזר והכהנים המשרתים על דעתם וסרבו להקריב את קרבנות הנכרים. לדברי יוספוס התייעצו אז „גדולי העם", הכהנים הגדולים וחשובי הפרושים, והחליטו לקרוא את העם לאסיפה ליד שער הנחושת של המקדש, במטרה לקבל את הסכמת העם לשוב ולקבל קרבנות מהנכרים. אחד הנואמים שדבר בפני העם אמר: „אתם רוצים להוציא את חרב הרומאים מתערה ומבקשים תואנה להתגרות בהם, מלחמה וגזרות חוקים חדשים בדבר קרבנות בני נכר. ועתה אתם מחשים כאשר הופרה ברית הרומאים והקיסר".

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

יוספוס מספר, כי גם לאחר הנאומים לא הסכים רובו של העם לקבל קרבנות מנכרים, והחוק החדש בדבר דחיית קרבנות הזרים נכנס לתוקפו.

כיצד הגיבו כל אותם יוצאי האסיפה הזאת, שלא הצליחו במשימתם?

יוספוס מספר רק על תגובתם של „טובי העם" מבלי להזכיר את הכהנים הגדולים וכמובן לא את „חשובי הפרושים". ו„טובי העם" האלו הגיבו על סירוב העם להקריב קרבנות זרים — בבגידה! יוספוס ממשיך [4]:

„כראות טובי העם כי לא יוכלו עוד לעצור את המרד, וכי סערת הרומאים תחול על ראשם לראשונה, שקדו להסיר את האשמה מעליהם ושלחו צירים אל פלורוס ואגריפס למהר לבוא לירושלים עם צבאותיהם להכניע את המורדים בטרם יקשה הדבר מאד".

זוהי תמונת המאורעות כפי שהיא מצטיירת ע"י יוספוס. ואולם, היא מסולפת ומופרכת מעיקרה. כבר הקשר המבויים הזה שמנסה יוספוס ליצור, בין מה שהתרחש בירושלים ובין מה שאירע במסדה, מגלה את המגמתיות שבדבריו. שהרי לא אנשי ירושלים שלחו את מתקיפי מסדה, ולא היה בכיבוש מסדה משום הכרות מרד כללית; שכן אילו היה בכך משום אות למרד כזה, היה יוספוס מדגיש זאת במפורש. ויתירה מזו: המלים בהן פותח יוספוס את ספורו על כיבוש מסדה „בעת ההיא" — כוונתן שקופה, לקשר את דחיית קרבנות הנכרים, דבר העלול לעורר את החשש כי דחיה זו חלה גם על קרבן הקיסר, עם ההתנפלות על מסדה, ולהצביע על מרד מאורגן. אבל יוספוס עצמו סיפר קודם כי העם לא רצה למרוד ברומא, וכי היהודים אף חזרו ובנו את אולמות המקדש, שלמו את המיסים והשקט חזר על כנו; ורק כאשר אגריפס דרש להחזיר את פלורוס, שיגרו אליו שלית בדרישה שיעזוב את העיר.

למעשה לא היה קשר בין שני הדברים; וגם ההנחה שדחיית הקרבנות של הזרים תתפרש כבטול קרבן הקיסר, מפוקפקת. יוספוס עשה זאת מתוך רצונו להצדיק את הבגידה הגדולה של „טובי העם", ששלחו שליחים לפלורוס לחזור עם צבאו ו„להגן על כבוד הקיסר".

האמת היא, כי החלטתם של אלעזר וחבריו, לדחות את קרבנות הנכרים, חלה רק על הנדרים והנדבות שהקדישו בני נכר סתם, ולא על קרבן הקיסר שהובא מכספי הצבור [5]; וגם זאת רק לאחר שגורש אגריפס מירושלים, ומתוך מטרה לחסום בפני אנשיו, שהיו מקצתם נכרים או יהודים שהתנכרו ליהודותם, את הכניסה למקדש ואת ההשפעה שהיתה להם קודם לכן, כשאגריפס היה ה„משגיח" על המקדש ובידו היתה הסמכות למנות ולפטר את הכהן הגדול [6].

גם הכהנים הגדולים, שהתנגדו לבטול הקרבנות של הנכרים, לא האשימו את אלעזר והכהנים המשרתים במרד בקיסר. כל טענתם היתה רק

www.daat.ac.il

„שעל ידי חוקים חדשים אחדות הקרבנות של בני נכר תגבר סכנת המלחמה ותביא חטאת על העיר, כי ישמע הדבר אשר רק בקרב היהודים בלבד אסור לבן נכר להקריב לאלוקים ולהתפלל אליו, ורק לבסוף הוחירו שעל ידי זה „הופרה ברית הרומאים והקיסר".

אילו היתה כאן „הכרזת" מרד גלויה, אין ספק שהנוואמים באסיפה הגדולה שליד שער הנחושת היו מתריעים על כך. גם יוספוס אינו אומר במפורש שקרבן הקיסר בוטל, אלא רק ש„אלעזר הסית את הכהנים המשרתים לבל יקבלו קרבנות מבני נכר. והדבר הזה היה ראשית המלחמה, כי בטלו במעשים האלה את קרבן הקיסר". ואם כן היה ביטול קרבן הקיסר יכול לבוא רק כתוצאה מהחלטה כללית לגבי קרבנות הנכרים, ולא במישרין.

הסיבה שיוספוס רוצה לפרש את דחית הקרבנות כתחילת המרד נעוצה בכך, שהוא ביקש להוכיח לרומאים, ובפרט לאספסיינוס וטיטוס, כי המלחמה מראשיתה היתה מכוונת נגדם ולא נגד אגריפס; אם כי למעשה, כפי שנראה להלן, אגריפס הוא שהכניס את הרומאים לתוך מערבולת הדמים שנגרמה על ידם, ושהיתה אולי הגדולה ביותר בימי שבת ישראל על אדמתו.

אמנם מסתבר, כי סיפורו של יוספוס, שהאסיפה לביטול החוק לדחית קרבנות הנכרים נקראה גם ע"י חכמי הפרושים נכון הוא, אלא שהתנגדות זו לא באה מתוך שראו בה כאילו מרד בקיסר; על פי דין תורה מותר להקריב קרבנות של נכרים וכך גם נהגו בכל הדורות [7], וחכמי התורה לא מצאו לנכון לבטל מנהג עתיק זה, ועל כן התנגדו לחוק החדש, אלא שאלעזר והכהנים סרבו להשמע להם.

מי היו אותם „צירים" שנסעו אל פלורוס ואל אגריפס וביקשום למהר לבוא לירושלים עם צבאותיהם להכניע את המורדים „בטרם יקשה הדבר מאד"? מי היו שליחי הבגידה הגדולה? יוספוס קורא אותם בשמם: שמעון בן חנניה, שאול וקוסטובר. שאול וקוסטובר אלו מוכרים לנו היטב עוד מימי הנציב אלבינוס, כשכל אחד מהם שכר לו כנופיות של שודדים לבוז את רכושם של החלשים מהם [8].

לא יפלא כי אנשים אלו חששו, שמא יצטרכו עתה, לאחר שהעם נשתחרר מפלורוס ואגריפס, לתת את הדין על פשעיהם. מעדיפים היו אפילו לגרום למלחמת אחים ולא להסתכן בהפסד עושרם, או בעמידתם לדין.

כשבאו השליחים אל פלורוס, היתה תגובתו שונה מכפי שציפו. יוספוס מספר: „באזני פלורוס היה הדבר כבשורת ניחומים. ובאמרו להפיח את אש המלחמה לא ענה את הצירים דבר" [9].

מסתבר אמנם כדברי יוספוס, שפלורוס שמח על התפתחות הענינים

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

בירושלים, משום שזו נתנה לו סיפוק מה לרגשות הנקמה שלו ביהודים. אבל מסיפור, זה מוכח בעליל, שעדיין לא פרץ מרד גלוי נגד רומא בירושלים. אילו היה הדבר כך, יכול היה פלורוס לבוא עכשיו לירושלים לדכא את המרד, וגם פשעיו מהעבר היו נסלחים לו, באשר היה טוען שכאילו היו אלה פעולות מנע נגד המרד העתיד לבוא.

אלא שפלורוס לא היה יכול לעשות כן, משום שניאופוליטאנוס הודיע כבר לצסטיוס, כי ירושלים שקטה ונאמנה לקיסר, וכי כל ההתקוממות מכוונת רק נגד פלורוס.

מסכום הדברים אנו למדים, כי יוספוס פירש את דחיית קרבנות הנכרים כמרד, מתוך נימוקים פוליטיים ואישיים, ברם הבאים בעקבותיו, כגון גרץ וחוקרים אחרים, קבלו את דעתו זו כאמת היסטורית.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ב.

הקרבות בירושלים

בירושלים שרר עתה שקט. העם, שהצליח לגרש מהעיר את פלורוס ואגריפס, בא עתה על סיפוקו. לא היתה עוד כל סיבה, שהמצב לא יחזור לקדמותו הגדוד הרומאי שנשאר בעיר לא הותקף, וגם לא התערב בריב הפנימי שבין היהודים. תושבי ירושלים יכלו איפוא לפנות לקיסר, להודיע לו על נאמנותם לרומא, להסביר את המניעים שהביאו אותם לגרש את אגריפס מהעיר, והכל היה בא על מקומו בשלום, כפי שהיה קודם, כשבא ניאופוליטאנוס לעיר בשליחות צסטיוס.

אלא ש„טובי העם" בבגידתם השפלה, כשהזמינו את פלורוס ואגריפס לחזור לירושלים עם צבאותיהם, הביאו לידי מלחמת אחים מרה, שבעטיה ובהמשכה באה מלחמת החורבן.

„טובי העם" לא סבלו כל מעשי אלימות מצד ההמון. אילו היה הדבר כן, לא היה יוספוס נמנע מלהזכיר זאת. לא היתה כל הצדקה לקרוא לעזרה צבאות זרים ולהביא את העיר לידי מלחמת אחים. יוספוס אמנם משתדל לחפות על „טובי העם" שגם הוא נמנה עליהם, ברם עצם המעשים המסופרים על ידו מעידים נגדו ונגד השקפתו.

כפי שכבר הזכרנו בפרק הקודם, לא הסכים פלורוס ברגע זה לחזור לירושלים, מנימוקיו שלו. ואילו אגריפס נעתר לבקשת „טובי העם" ושלח לעזרת תומכיו בעיר, אשר חרדו לגורלם לאחר כל מה שעוללו בירושלים עד אז, שלושת אלפים רוכבים. יוספוס המבקש להצדיק את מעשהו זה של אגריפס מספר על הדבר כדרכו, בסגנון המגלה טפח ומכסה טפחים [1]: „אגריפס חמל על היהודים וגם על הרומאים, אשר עליהם הקדישו מלחמה, ורצה להציל לרומאים את השלום עם היהודים, וליהודים את מקדשם ועיר תפארתם, בדעתו כי גם לו לא תהיה המלחמה להועיל". אבל האמת מזדקרת ובולטת, כי אגריפס „חמל" ורצה בטובתם של היהודים והרומאים משום שידע כי „גם לו לא תהיה המלחמה להועיל".

כשבא צבא אגריפס לירושלים מספר יוספוס [2]: „החליפו טובי העיר כוח ויחד עמם הכהנים הגדולים וכל אוהבי השלום בקרב העם, וכבשו את העיר העליונה; אולם בעיר התחתונה ובהר הבית התחזקו המורדים";

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

במשך שבעה ימים התמודדו שני הצדדים במלחמה בלתי פוסקת וללא הכרעה [3]. ביום השמיני היה חג קרבן העצים [4].

אלעזר בן חנניה, מפקד המתמרדים לא נתן למתנגדיו המזויינים להכנס ולהשתתף בחג בבית המקדש, אבל לעם הבלתי מזויין ניתנה רשות להכנס להר הבית. הזדמנות זו נוצלה על־ידי סיקריים רבים, ויתכן גם לוחמי חירות גליליים, שנכנסו למקום והחדירו בו, בעזרת מעשי רצח ושוד נגד תומכי הרומאים, אוירת קנאות קיצונית.

בעזרתם של הללו הצליחו אנשי אלעזר לגרש את חיילי אגריפס ואת האבירים והכהנים הגדולים מהעיר העליונה. יוספוס מספר: „המורדים שרפו באש את בית חנניה הכהן הגדול, ואת ארמונות אגריפס וברניקי. אחר כך יצאו לשלוח יד גם בבית גנזי הכתבים (הארכיון), כי בקשו להשחית את שטרי החובות ולהשבית את גבית הכספים; בכך אמרו למשוך אוהדיהם את ליבות האנשים הרבים השקועים בחובות ולקרוא חופש לעניים למען לתקוממו על העשירים. פקידי הארכיון נמלטו על נפשם והמורדים הציתו אותו באש. רבים משובי העיר ומן הכהנים הגדולים ירדו אל המנהרות והסתתרו שם, ורבים ברחו עם צבא המלך אגריפס, אל חצר המלך אשר מעל העיר העליונה ומיהרו לסגור בעדם את השערים. ביניהם היו גם חנניה הכהן הגדול והזקיהו אחיו והצירים אשר נשלחו אל אגריפס".

העיר כולה ניתנה עכשיו ביד הקנאים, מלבד שתי עמדות: מצודת אנטוניה, וחצר המלך. במצודה נשאר חיל המצב, שמתפקידו בימי הנציבים היה, לשמור על המקדש. לאחר שני ימי קרבות נכבשה המצודה ומגיניה נהרגו. עתה נותרה עוד החצר הגדולה של אגריפס, מקום רילוזו של הגדוד הרומאי, שהשאיר פלורוס בעיר. לשם נמלטו עתה חיילי אגריפס ועוד אבירים מהעיר העליונה. חומות ומגדלים מבוצרים הפכו את החצר למבצר איתנים.

על החצר המבוצרת הסתער עתה מנחם הגלילי, שבא עם אנשיו לירושלים כדי לעזור לקנאים במלחמתם. מנחם לא היה מצוייד במכונות מצור שיאפשרו לו לכבוש את החצר המבוצרת. אנשי מנחם השתמשו על־כן בדרכים מקוריות: הם חפרו מרחוק מנהרה עד מתחת ליסודותיו של אחד המגדלים, שם הציתו באש את הקורות הנושאות את המגדל והוא התמוטט ונפל. אך בינתים הספיקו הנצורים לבנות חומה חדשה, שסתמה את הפירצה שנוצרה עם התמוטטות המגדל. שני הצדדים נתעייפו, וכאשר בקשו חיילי אגריפס כי ינתן להם וליהודים שנמלטו אליהם, לצאת מהעיר, הסכימו הצרים. והנצורים, פרש לחיילים הרומאים, שלדברי יוספוס נחשב בעיניהם לחרפה להתחנן לפני היהודים, יצאו את העיר. החיילים הרומאים שנותרו בחצר נוכחו לראות, שלא יוכלו להחזיק מעמד שם, והתבצרו

www.daat.ac.il

איפוא, ברובם בשלושה מגדלים: אנשי מנחם פרצו לחצר והרגו את הרומאים שלא הספיקו להמלט למגדלים. לאחר מכן שרפו את המחנה והעמידו משמרות סביב המגדלים. לבל יוכלו הרומאים הלכודים להמלט משם.

למחרת [5]) גילו אנשי מנחם את הכהן הגדול חננית ואת אחיו חזקיה, שהסתתרו בצנור המים של הארמון, ושניהם נהרגו. רציחות אלו וכיבוש המחנה נחשבו בעיני מנחם לנצחון גדול, והוא ראה את עצמו מעתה כמושלה של ירושלים. בבגדי מלכות ובראש אנשיו המזויינים נכנס אל בית המקדש.

הופעתו זו של מנחם עוררה את זעמו של העם. כשנכנס לבית המקדש, התנפלו עליו אנשי אלעזר, וההמון אף ידה בו אבנים. כשראו מנחם ואנשיו, כי לא יוכלו לעמוד בפני ההמון הנסער, פנו להימלט. אבל רובם נתפסו ונהרגו. מנחם עצמו הסתתר זמן קצר, אבל נתפס ועונה למוות. רק אחדים מאנשיו הצליחו לעזוב את העיר ונמלטו למסדה.

לדברי יוספוס [6]) הרג ההמון את מנחם בתקוה, כי מותו ישים קץ למרד נגד רומא והשלום ישוב לירושלים. ואילו אנשי אלעזר כוונתם בהריגת מנחם היתה הפוכה: כדי שיוכלו להגביר את מלחמתם ברומאים.

דבריו אלו של יוספוס מתמיהים מאד. אם מטרת אלעזר ואנשיו היתה להגביר את ההתקפה על הרומאים, היו צריכים להנית לעת־עתה למנחם ואנשיו שימשיכו בפעולותיהם נגד החיילים הנצורים במגדלים, ולא להורגו דוקא עתה, לפני שהוכנעו הרומאים.

דבריו של יוספוס יוכלו להתבאר לנו במה שאירע לאחר מכן. יוספוס מספר: „אף כי הירבה העם לבקש את המורדים, כי יחדלו ממצור אנשי הצבא הרומאי, הכבידו ידם ביתר שאת. עד אשר שלחו הרומאים אל אנשי אלעזר לכרות להם ברית ולתת להם אך את נפשם לשלל, וחלף הדבר הזה להסגיר בידם את נשקם ואת יתר רכושם. והיהודים מיהרו לשמוע תחנוניהם ושלחו, שיסכימו ונשבעו על זאת. אז ירד מטליוס שר הצבא עם חייליו. כל העת אשר הרומאים חגרו עוד את נשקם, לא נגע בהם איש מהמורדים, אבל כאשר מסרו הרומאים את מגיניהם וחרבותיהם למלא אחר דברי הברית ופנו לדרכם בטוחים מפחד רעה, התנפלו עליהם אנשי אלעזר והקיפו אותם מכל עבר והמיתו אותם".

ברור כי מעשה מגונה ומחפיר זה, היה יאה יותר למנחם [7]), שהיה קנאי קיצוני וחונך לשנאה ללא גבול לרומא ואשר אביו אף נצלב ע"י הרומאים, מאשר לאלעזר. אבל יוספוס, שאלעזר היה שונאו האישי, משתדל לתלות את הרצח הזה באלעזר, ולכן כתב שמנחם נהרג עוד לפני הפרת הברית עם הרומאים, כך שהאשמה תיפול על אלעזר.

לאחר שהוא מתאר את רצח הרומאים אומר יוספוס: „בעיני היהודים

www.daat.ac.il

נדמה היה הדבר לראשית המפלה. הם הכירו הפעם, כי אחרי הדברים האלה לא יוכלו עוד למלט את נפשם ממלחמה".

עצם מסקנתו של יוספוס, כי הרומאים שוב לא היו יכולים לסלוח למעשה איום כזה, נכונה היא. ברם האשמתו ברצח זה את אלעזר [7], במקום את מנחם שלא היה תושב ירושלים באה, מלבד הנימה האישית שהערנו עליה קודם, גם כדי להחניף לטיטוס ולהצדיק את מעשי האכזריות שלו נגד תושבי ירושלים, כאילו כביכול נקם טיטוס את נקמת חייליו מאלו האשמים ברציחתם.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ג.

שנאת היונים — מלחמת השמד ביהודים

עתה, לאחר נצחונם על מנחם וחבריו, היה השלטון בעיר נתון בידי אלעזר בן חנניה ואנשיו. העיר שקטה, וגם יוספוס אינו מזכיר שום מעשי אלימות נוספים של אלעזר ואנשים נגד מתנגדיהם[1].

אך בו בזמן שבירושלים דומה היה, כי החיים חוזרים למסלולם, התחוללה בקיסריה טרגדיה איומה של השמדת כל יהודי העיר בידי היונים וצבא פלורוס.

כזכור מפרקים קודמים, היו היונים שונאיהם בנפש של היהודים, ועוד שנים רבות קודם לכן ניסו לערער את עמדתם של היהודים בארץ ולהביא להשמדתם. אחת מהצלחותיהם הגדולות היתה, שלילת זכויות האזרח של היהודים בקיסריה בימי נירון. ברם, היונים לא הסתפקו בכך. במשך שנים רבות ציפו וגם עשו ככל שביכולתם להביא לידי כך, שהיהודים יתקוממו נגד השלטון הרומאי. הם ידעו, כי במקרה כזה יהיו חופשיים לפעול ללא הפרעה. ואמנם, מצאו היונים עתה שעת כושר מצויינת להגשים את שאיפותיהם.

מתוך אינטרסים אנוכיים התייחסו אגריפס ואנשיו אל המרד בירושלים נגדו ונגד פלורוס כאילו היה זה מרד נגד רומא. ואף בקשו מפלורוס ואגריפס לשלוח לירושלים צבא לדיכוי המרד. היונים קפצו על המציאה של „מרד" יהודי ברומא, והוסיפו שמן על מדורת השנאה של פלורוס ליהודים. עתה הותרה הרצועה. כביכול בשם נאמנותם לקיסר, ערכו היונים בסיועו של פלורוס טבח איום ביהודי קיסריה.

יוספוס, הסופר היהודי שהתגורר בארמונו של טיטוס, לא בוש לתאר את ההרג הגדול של יהודי קיסריה באספקלריה של כביכול „עולש משמים" על הריגת הרומאים בידי מנחם בירושלים. והוא כותב[2]: „ביום ההוא ובשעה ההיא, אשר נהרגו בירושלים החיילים הרומאים, כאילו נעשה הדבר בגזירת אלוקים, עשו בני קיסריה טבח גדול ביהודים היושבים איתם". אלא שהיונים לא הבדילו בין „אוהבי השלום" ובין „המורדים". בעיניהם היו כל היהודים מורדים בקיסר: „ונשחטו בשעה אחת עשרים אלף איש,

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

והעיר קיסריה שממה מתושביה היהודים, כי גם את הפליטים תפס פלורוס והוליך אותם לעבודת פרך בספינות".

מה שאירע בקיסריה היה רק פתיחה למסע דמים כללי של היונים נגד היהודים. יוספוס כדרכו, אינו רוצה להאשים את היונים בלבד במה שאירע, ועל כן מנסח הוא את תיאוריו כך, שישתמע מהם כאילו היהודים הם שהביאו על עצמם את הפרעות: אם כי גם הוא אינו יכול להצדיק את פתיחת מסע הדמים היוני בטבח האיום של יהודי קיסריה. יוספוס כותב: „ולשמע המגיפה הגדולה אשר היתה בקיסריה התעבר כל העם מאד ופשט על כל כפרי הסורים ועריהם הקרובות להחריבם.

היהודים התנפלו על רבת עמון (פילדלפיה) ועל חשבון ועל גרש (גרסה) ועל פלח (פלה) ועל בית שאן (סקיטופוליס) ואחר כן גם על גדר (גדרה) ועל סוסיתא (היפוס) ועל ערי ארץ הגולן והרסו אחדות מהן ואת שאריתן שרפן באש. ואחרי כן הרסו את אנתידון ואת עזה וכפרים רבים מסביב ושמו אותם לבז, והכריתו את כל הגברים אשר נפלו בידם לאין מספר". ו„הערים סמסטה ואשקלון לא יכלו לעמוד בפני היהודים אשר הציתו אותן באש".

וכדי „להסביר" מדוע התנפלו הסורים והיונים על היהודים בכל רחבי הארץ, כותב יוספוס [3]: „אבל גם הסורים המיתו המון רב מן היהודים אשר לא נפל מספרם מחלליהם הם; ולא משנאה בלבד עשו את הדבר כמעשיהם לפנים, כי אם בבקשה לקדם את הסכנה העתידה". אלא שגם כאן בבואו „להסביר" את היונים הוא אינו יכול להתעלם מכך, שהסיבה העיקרית למעשי הרצח היוניים, היתה השנאה ליהודים שפיעפעה בהם.

על השתלשלות מאורעות הדמים ועל התפשטותן בכל רחבי הארץ מספר יוספוס: „מהומה נוראה קמה בארץ סוריה, וכל עיר נחלקה לשני מחנות אויבים. וכל מחנה חשב, כי רק בקדמו להריג את משנהו ימצא רוח והצלה. ואחרי אשר הרבו הסורים לשפוך דם ביום נדדה שנתם בלילה, כי גם אחרי הכחידם את כל היהודים היושבים בקרבם לא שקטו מאימת האנשים המתיהדים אשר בכל עיר ועיר".

בספר תולדותיו [4], שחיבר יוספוס אחרי מותו של טיטוס, מספר הוא על רשעות הסורים היונים מבלי שינסה לחפות עליהם. שם הוא אומר: „תושבי הערים אשר בגבול סוריה השכנה, תפסו את היהודים היושבים בקרבם ורצחום נפש יחד עם נשיהם וטפם בלי כל אשמה, כי המסכנים האלה לא שאפו למרד ברומאים, וגם נגד הסורים לא חרשו כל מזימה".

מתיאורים אלו מתברר, כי היונים התנפלו על היהודים מתוך כונה גלויה להשמידם, וכשם שעשו בקיסריה כך גם זממו לעשות בכל שאר ערי הארץ שבהן היה להם רוב.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

מובן מאליו שהיהודים לא טמנו ידיהם בצלחת ועשו את כל הניתן ליעשות כדי לקדם את פני הרעה. ההתנפלות על ערי היונים היתה מיועדת להציל את היהודים תושבי אותו איזור. וגם כדי להתקם ביונים. יוספוס אמנם כותב ב„מלחמות היהודים", כאילו ההתנפלות על ערי היונים באה רק כנקמה על הרציחות בקיסריה ולא כפעולות מנע והתגוננות, וכתוצאה מכך באה מלחמת ההשמד היונית בכל רחבי הארץ, ברם בתולדות חייו אין זכר להשקפה זו.

טרגדיה מיוחדת היתה רציחתם של יהודי [5]) בית שאן, שבחלקה היתה אמנם באשמתם הם. בעיר זאת נצטרפו היהודים ליונים במערכה נגד המתקיפים היהודים מבחוץ. לאחר שההתקפה נכשלה, התנפלו התושבים היונים בעורמה על התושבים היהודים, שחטו כשלושה עשר אלף איש, ושדדו את רכושם. בשעה מרה ומאכזבת זו, נוכחו יהודי בית שאן להבין את הפשע שבמלחמתם נגד אחיהם שלהם, למען עזור לבני נכר.

מלחמת ההשמד של היונים עברה גם לאלכסנדריה של מצרים. שונאי ישראל המרובים שבעיר נוכחו לדעת, כי הגיע היום לו קיוו מזה שנים רבות, ופתחו במעשי רצח. כשניסו היהודים להתגונן, שלח הגמונה של מצרים, המומר אלכסנדר טיבריוס את צבאו. על כך מספר יוספוס: [6]) „זמן רב עצרו היהודים בעד הרומאים, אך בסוף נפלו חללים בלי מספר, וכאשר הצבא חדל להלחם בא אחריו ההמון היוני, כי גדלה שנאתו ליהודים".

היכן היו בזמן התרחשות מעשי זועה אלו צסטיוס ואגריפס, שבידם היתה האפשרות להציל את המצב ולהחזירו על כנו? מדוע לא עשו דבר? ויתרה מזו: אם אמנם התקוממו היהודים נגד רומא, כפי שאגריפס ניסה לפרש את גירושו שלו ושל פלורוס מהעיר, מדוע לא הגיב צסטיוס ולא יצא לדכא את המרד?

יוסיפוס מספר, כי באותו זמן נסע אגריפס לאנטוכיה ובזמן העדרו מסר את השלטון לידי יוני אחד [7]), שניצל את סמכותו לביצוע רציחות איומות ביהודי מלכות אגריפס, וכששמע אגריפס על כך „לא מצא עוד בנפשו להמית את האיש".

לשם מה נסע אגריפס אל צסטיוס? יוסיפוס אינו מספר על כך דבר, ברם לנו ברור לחלוטין מה רצה אגריפס מצסטיוס. צסטיוס עצמו לא ראה בהתקוממות נגד פלורוס מרד ברומא; ניאפוליטאנוס מסר לו כי בעיר שורר שקט והיהודים נאמנים לרומא כבעבר, ומשום כך לא יצא מאנטיוכיה לדכא את „המרד" שכביכול פרץ. אלא אגריפס, שעוד בנאומו הגדול בירושלים דיבר נגד „מרד" — הוא שרצה לראות בהתקוממות נגדו מרד ברומא, כדי להצדיק התערבות מבחוץ, למען השיב את השפעתו בירושלים.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

אין ספק בכך, כי אגריפס הוא גם שהסית את צסטיוס לצאת לדכא את „המרד" נגד רומא. וזו היתה עיקר מטרתו כשנסע לאנטיוכיה באותו זמן.

יוספוס שמתאר את צאתו של צסטיוס למסע הדמים שלו לירושלים, ואשר מהפש דרך כיצד לבאר את השינוי שחל לפתע בהשקפתו של צסטיוס — כותב על כך דברי פטפוט אלו[8]: „כראות צסטיוס כי קמה מלחמה על היהודים בכל מקום, לא רצה עוד להתמהמה".

דברים אלו מגוחכים, שהרי כיצד משתלבת מטרה זו של צסטיוס להגן כביכול על היהודים הנרדפים, עם רצח הרבבות ומעשי הזועה שהוא עצמו חולל נגד היהודים במסעו. ברור, שצסטיוס לא יצא עד אז, משום שלא היה סבור כי פרץ מרד, והוא קיבל את הדו"ח של גיאפוליטאנוס כפי שהוא, אלא אגריפס הוא שהסית את צסטיוס והוא ששיכנע אותו בצורך לצאת ולדכא את המרד.

כי זו היתה מטרתו של אגריפס מוכח גם מדברי יוספוס על מחשבות מקורבי אגריפס בירושלים באותה עת[9]; „למראית עינים הסכמנו עם המורדים. זאת עשינו בתקוה כי מקץ זמן מצער יעלה צסטיוס בראש חיל גדול וידכא את המרד".

אגריפס היה עתה שותפו ועוזרו של צסטיוס. יוספוס מספר[10]: „גם מאגריפס קיבל צסטיוס חיל רגלים כמספר הזה (של שלושת אלפים רגלים שהיו לצסטיוס) וכאלפים רוכבים. והוא בעצמו בא אל הצבא של צסטיוס להראותו את הדרך ולנהל אותו טובה".

אל „בעלי ברית אלו" נצטרפו גם היונים, שבאו לעזור גם הם בדיכוי המרד — „נאספו אליו עוזרים רבים מן הערים היוניות והם לא היו למודי מלחמה כאנשי הצבא. אולם בתאות הקרב וגם בעוז שנאתם את היהודים מלאו את חסרון הלימודים האלה". — כך הפך להיות מי שכמה חדשים לפני כן היה ה„משגיח" על בית המקדש, — ליועצו ומדריכו של הצבא הרומאי־יוני שעלה על ירושלים שעוד בדרכו לשם כבר עשה שמות רבות ביהודים. שארית דם החשמונאים שעוד נותרה בעורקיו של אגריפס, בטלה עתה ברוב דמו האדומי, הרצחני.

www.daat.ac.il

מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ד'

מלחמת צסטיוס

בדרכו לירושלים נלחם צבא צסטיוס בכל מי שנחשד בעיניו בשנאה לרומא. אלה שנפלו בידו הוצאו להורג; עריהם היוחרבו ורכושם נשדד בידי היונים, שזה שנים רבות ציפו להזדמנות מעין זו. בהתנפלות של חלק מצבא צסטיוס על יפו בלבד, נהרגו שמונת אלפים אנשים נשים וטף [1]. וכך עשה צסטיוס בכל מקום בו עבר במסעו לירושלים. רק הגליל זכה לגורל טוב יותר; שם בערים הגדולות נתקבל מפקד הלגיון, שנשלח ע"י צסטיוס, בברכת שלום. מספר גדול של לוחמים, שהתבצר בהר עצמון ליד ציפורי וגרם לרומאים נזק רב, הוכנע לבסוף וכאלפיים לוחמים נהרגו. מפקד לגיון זה לא ראה מתפקידו להשמיד יהודים ולהחריב את עריהם ללא הצדקה, וכשראה שלא נותרו עוד מורדים בגליל, עזב את המקום וחזר לקיסריה [2].

מסע הדמים שהתקרב לירושלים הבהיר לתושביה, שאין בכוונתו של צסטיוס לדכא את ה"מרד" בלבד, אלא לערוך מרחץ דמים כולל ביהודים. יוספוס מספר [3]: "וכראות היהודים כי המלחמה הולכת וקרבה לעירם, עזבו את החג ולקחו בידם כלי נשק. בבטחם בהמונם הגדול, הגיחו מהעיר בתרועת מלחמה בלי מערכה וסדר, גם לא שמו את ליבם למנוחת השבת, אף כי נהגו לקדש את היום הזה בכל תוקף. אולם החימה העזה אשר הסיתה את יהודי מקדשי דתם, הוסיפה להם אומץ; וגבורה למלחמה. הם התנפלו על הרומאים ברוח עוצמה עד אשר הבקיעו את מערכותיהם, פרצו בתוכם והרגו את חיליהם, ולולא מיהרו הרוכבים לסובב את היהודים, ולולא חש גם חלק מהצבא אשר לא נלאה עוד מכובד המלחמה לעזרת המערכה השדודה, כי אז אבד כל צבא צסטיוס במלחמה. מן הרומאים נפלו חמש מאות וחמשה עשר חללים, ומהם כארבע מאות רגלים. מן היהודים נפלו רק עשרים ושנים איש.

ואחר אשר נהדפו היהודים הנלחמים פנים אל פנים ושבו אל העיר, התנפל לפתע שמעון בן גיורא בעורף הרומאים העולים בדרך בית חורון; הפיץ חלק גדול מצבא המאסף ולקח ממנו הרבה בהמות סבל והוביל אותם

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

לירושלים. שלושה ימים התמהמה צסטיוס בבית חורון, ובאותו זמן הספיקו היהודים לתפוס את ראשי הערים ולהעמיד משמרות בכל המעברים, והראו כי לא ישבו בחיבוק ידים כאשר החלו הרומאים להסיע את מחנם".

לנוכח נכונותם לקרב של כל תושבי העיר, הוברר עתה לאגריפס, כי הוא וצסטיוס שגו קשות בצרפם אליהם במסעם את היונים. אגריפס נוכח לדעת, כי גם תומכיו ותומכי רומא המושבעים מאוחדים בכוננותם להלחם בצבא המתקרב, וזאת בשל מעשי הזוועה היוניים בכל דרך מסע הצבא לירושלים, שלא הבחינו בין „מורדים ברומא" ובין אוהביה, ואשר השמידו כל יהודי באשר הוא יהודי.

אגריפס החליט על־כן, לעשות הכל כדי לפלג שוב את העם, ולהביא את העיר במלחמת אחים: שעל־ידי־כך יציל את הרומאים וגם הוא יבנה מכך [1]).

לשם כך שלח אגריפס לירושלים, שני שליחים המוכרים לתושבי העיר ובידם הבטחה, שבאם יניחו תושבי העיר את נשקם ויכנעו, יסלח להם צסטיוס על העבר ויכרות אתם ברית שלום.

הלוחמים שבעיר ידעו היטב מה טיבן של הבטחות מעין אלו; בפרט לאחר כל אשר עולל צסטיוס בדרכו לירושלים, בהתנפלו על ערים שלוות, שלא התקוממו נגד הרומאים, ובהניחו ליונים שהצטרפו למסעו לעשות ביהודים כרצונם. כשבאו שלוחי אגריפס לעיר, הותקפו על־ידי הלוחמים, אחד השלוחים נהרג, והבירו נפצע ונמלט מהעיר. יוספוס בתארו את ההתנפלות הזאת, קורא לה „תועבה"; ברם שוכח הוא מה שסיפר הוא עצמו, כי שלוחים אלו באו אל העיר במטרה לסכסך את היהודים בינם לבין עצמם — תועבה גדולה לאין ערוך מההתנפלות על השליחים.

אגריפס לא הצליח אמנם בשליחותו במישרין, ברם בעקיפין הביא לידי ריב פנימי בירושלים ונתן הזדמנות לצסטיוס לעלות על העיר ולהתקיפה. לדברי יוספוס פרצה בירושלים מהומה בגלל ה„תועבה" של ההתנפלות על השלוחים. אגריפס גם הצליח להתקשר בדרכים אחרות עם תומכיו שבעיר, ולהדרפות את מתת הכוננות לקרב בין אנשיו.

צסטיוס העלה עתה את צבאו מבית חורון אל הר הצופים. לדברי יוספוס היכה שם שלושה ימים בתקוה שהיהודים ימסרו בידו את העיר ללא קרב. כפי הנראה קיוה שתומכי רומא שבעיר יגברו על הקנאים. ביום הרביעי התכונן צבא צסטיוס לעלות על העיר. מגיני העיר, שידעו כי אגריפס הצליח לרופף את נכונות הקרב של תומכיו ותומכי רומא שבעיר, נטשו את כל חלקי העיר שמחוץ לחומה ונסוגו אל תוך העיר ואל הר הבית. צסטיוס שרף מיד את העיר החדשה ואת בית זיתא, שגם היא היתה מחוץ לחומה.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

תומכי רומא שבעיר החליטו עתה, במטרה להציל את עצמם, לו גם במחיר אבדן מולדתם, לנסות למסור את העיר בסתר לידי צסטיוס. יוספוס שנמנה גם הוא על בוגדים אלו מספר[5]: „ובעת ההיא נפתו רבים מטובי העם לדברי חנן בן יונתן וקראו את צסטיוס אל העיר ואמרו לפתוח לו את השערים". צסטיוס התכונן כבר להיכנס לעיר, אלא שבינתיים נודע הדבר למגינים והבוגדים שעל החומה גורשו מעמדותיהם.

לאחר[6] שבמשך שישה ימים תקף צסטיוס את העיר ללא הצלחה, החליט לסגת. המגינים שחזו בנסיגת צסטיוס, החלו לרדוף אחרי מאסף הצבא והמיתו רבים מהם. לאחר ליל מנוחה החל כל הצבא הרומאי שעל הר הצופים לסגת, כשהיהודים מחדשים את התקפתם. „ידם היתה בעורף אויביהם, כי הקיפו את שבילי הדרכים מזה ומזה, ובנשקם הכבד לא יכלו הרומאים לעמוד נגד המתקיפים הקלים במרוצתם. היהודים המטירו על הרומאים היצים ואבנים מראשי הערים, ולכל אורך הדרך ניגפו הרומאים ורבים מהם נפלו שדודים, ביניהם גם שרי צבא. בעמל רב הגיע הצבא לגבע מחנהו לפני עליתו להר. חיילים רבים השליכו את נשקם הכבד וגם חלק גדול של המשא עזבו ביד היהודים. שני ימים נח הצבא בגבע, אבל צסטיוס שראה שמספר היהודים הולך וגדל מיום ליום וכל הסביבה מלאה מתקיפים, ואם יתמהמה עוד אין לו דרך להימלט, ציוה לשוב מיד לבית חורון, וכדי להחיש את המנוסה ציוה, להשליך את כל מה שהיה עתה רק למשא. כל בהמות הסבל נהרגו חוץ מאלו אשר נשאו את כלי הקלע והמכונות, פן תיפולנה בידי הרודפים. בשעה אשר הצבא עבר את המישור ולא הציקו היהודים כל כך, אך מיהרו לחסום את הדרך בין ההרים ושם המטירו מות. גם הרגלים נבוכו ולא מצאו מקום לעמוד על נפשם, ועוד יותר נבהלו הרוכבים. לכולם אפסה התקוה והרימו קול זעקת שבר ויללת הנואשים. לעומתם הריעו היהודים תרועת שמחה וקול נצחון. לולא בא הלילה ולא נמלט מהם איש. בחשכת הלילה נהו הרומאים מעט, היהודים הציבו שומרים לשמור את מחנה האויב.

צסטיוס ראה כי לא יוכל לצאת ביד רמה, ורק בתחבולות עורמה יוכל להימלט. בלילה העמיד ארבע מאות איש על החיל אשר לפני המחנה וציוה להם להניף שם את דגל המחנה, כדי שהיהודים יחשבו ששם נמצא כל הצבא. עם יתר מחנהו התחמק באישון לילה וימהר ללכת עד הבוקר דרך של שלושים ריס. רק אז הכירו היהודים שהמחנה כמעט ריק, התנפלו על הארבע מאות אשר נשארו, ומיהרו לרדוף אחרי הצבא אשר כבר הרחיק ללכת. במנוסתם השליחו הרומאים את כל מכונות המלחמה הכבדות, והם נפלו בידי היהודים. היהודים רדפו אחר האויב עד אנטיפטרוס, כאשר לא מצאו אותו עוד שם, אספו את כל השלל ובשירי זמרה וקול תודה שבו

www.daat.ac.il

לירושלים. מצידם נפלו במלחמה הזאת רק מעט, אבל מן הרומאים ועוזריהם מתו כחמשת אלפים רגלים ושלוש מאות ושמונים רוכבים".

מתוך סיפורו זה של יוספוס מתברר בעליל — בניגוד לדעתם של יוספוס וכמה היסטוריונים ההולכים בעקבותיו — כי לא רק חלק זעום של "שובבים" או "קנאים", אלא רובו של העם, להוציא את תומכיהם המושבעים של אגריפס ורומא, לחמו ברומאים — שהרי לא יתכן כי קומץ קטן של כמה מאות קנאים הצליח להניס צבא רומאי מאורגן וסדיר.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ה'

לאחר הנצחון על צסטיוס

גם לאחר מפלת צסטיוס ומנוסתו מירושלים, לא היה בדעת ראשי העם למרוד ברומא. ההתקוממות פרצה על רקע רשעותו האישית של פלורוס ונמשכה לאחר מכן, בגלל חיפויו של אגריפס על הנציב הרוצח, ונתחזקה יותר בגלל אופיה הרצחני של מלחמת צסטיוס ביהודים. ברם, גם עתה, לא היתה בעם נטיה למרד. ברור שרבים מבין הלוחמים קיוו במשך הזמן להשתחרר לחלוטין משיעבודה של רומא. ברם רובו של העם הבין את הסכנה שבהתגרות בקיסרות כה אדירה וביקש את השלום. אלא שכולם, גם תומכיה המושבעים של רומא, ידעו היטב, כי גירון לא יעבור בשתיקה על חרפת מנוסת צבאו מירושלים, וישלח צבא חזק יותר לדכא את המרד. הם ידעו כמו כן, כי יתכן ואמנם יצליחו לשכנע את הקיסר ולהבהיר לו את האמת, שכל שהתרחש עד עתה לא היה אלא מלחמת התגוננות ולא מרד נגד הקיסר, אבל אין לסמוך על זה. ידוע היה מראש כי צסטיוס ואגריפס, שירצו להצדיק את כל אשר עשו, יתארו את הקרבות כמרד ברומא. היה על כן צורך בהכנות מידיות ויסודיות, להגנה על ירושלים ועל הארץ מפני ההתקפה הצפויה. הכל ידעו, כי תהיה מלחמה לחיים או למות בין התושבים היהודים האויב.

ב„מלחמות היהודים" מתאר יוספוס את מצב הרוחות בעיר לאחר מפלת צסטיוס [1]: „ובשוב הרודפים אחרי צסטיוס אל ירושלים, משכו אליהם את אחיהם אשר עדיין היו נאמנים לברית הרומאים, את אלה בחוזק יד ואת אלה ברצון".

מתיאור זה מסתבר לכאורה, [2] כי בעיר נשתררה כעת, כמעט, אחדות דעות גמורה בקשר לכל הענינים. ברם בתולדות חייו מעלה יוספוס בפגינו מניעים אחרים להצטרפותם של חסידי רומא לתומכי המרד [3]: „אחרי מפלת צסטיוס נוכחו נכבדי ירושלם, כי לשודדים ולחבריהם המורדים יש שפעת נשק והתחילו לפחד פן יפלו בידיהם בהיותם הם חסרי כל נשק". מכאן נראה, כי יותר מאשר רצון משותף והסכמת אמת היתה זו התאחדות מתוך פחד או רק למראית עין. ואמנם הפכה האחדות הזאת, המעושה והמלאכותית, לרועץ.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

העם נטה להאמין כי כל תומכי רומא ואנשי אגריפס בעבר, שעד עתה התבדלו מהעם ורדו בו, יחלו מעתה לשתף פעולה עמו בכל הענינים הקשורים בקידום פני הסכנה הממשמשת ובאה, וככל שביכולתם יעשו לביצור העיר ולמימון ההוצאות מעושרם הגדול.

ברם, כונותיהם של „טובי העם" היו אחרות. לא היה להם כל ענין בהתאחדות, ולא כל שכן בהצטרפותם שלהם לעם. ההיפך מזה היה: כבעבר שאפו להשתלט על הענינים ולגרוד את ההמון אחריהם. כל העמדת הפנים של „אחדות והסכמה" למה שעושה העם, לא באה אלא כדי לגנוב את דעת ההמונים ולאפשר להם לרכוש לעצמם עמדות מפתח בשלטון החדש [4]). ואמנם כאשר לאחר מכן, עם פרוץ הקרבות, הועמדה „האחדות" המדומה הזו במבחן, נתנפצה לרסיסים ובעקבותיה באו השואה והחורבן.

אסיפת עם גדולה נתכנסה בהר הבית, לשם ארגון ההגנה על הארץ. העם שסלח עתה לרודיו ומשעבדיו בעבר, ואשר האמין בתום־לב כי אמנם מתמסרים עתה תומכי אגריפס בכל לב לביצורה של העיר והגנתה — בחר גם „רבים מביניהם למשרות גבוהות". האחדות נראתה עתה כממשית וכמבטיחה רבות.

הצורך הראשון שעמד על הפרק היה ביצורן מחדש של חומות העיר, שנפרצו ע"י פלורוס וצסטיוס. היה גם צורך בארגון מחדש של כל מינהל המדינה שעורער פה כבר עשרות שנים קודם לכן על ידי הנציבים ותומכי אגריפס. אורגנו גם צבאות מחוזיים לכל איזור מאזורי הארץ להגנה בפני היונים והסורים ולכוננות מפני התקפה רומאית אפשרית. לכל מחוז נתמנה מפקד משלו.

בירושלים נתמנו לשליטים יוסף בן גוריון [5]) והכהן הגדול חנן בן חנן. חנן ידוע לנו עוד מקודם לכן כאחד מראשי הצדוקים, וכאיש קשה מאד ובעל מרץ [6]). ויתכן שבזכות תכונות אלו נבחר עתה להיות לשליט העיר. נראה היה לכאורה, כי איש זה יקדיש עתה את מישב כוחותיו ומלוא מרצו לטובת העם והגנת הארץ.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ו׳

סיפורו של יוסיפוס על בחירתו כשר צבא הגליל

ב„מלחמת היהודים״ [1]) מספר יוספוס, כאילו נתמנה ע״י הממשלה המרכזית [2]) בירושלים, למפקדם הצבאי של אזורי הגליל העליון והתחתון. ברם, בתולדות חייו [3]) כותב הוא, כי הוא „ועוד שני אנשים נשלחו לגליל להשפיע על השודדים וחבריהם המורדים, למסור את שפעת נשקם לנכבדי ירושלים״.

הסתירה בסיפוריו של יוספוס על עצמו, מתבארת בכך, שבכותבו את מלחמות היהודים עדיין היו טיטוס ואספסינוס בחיים, ובעיניהם השתדל להופיע כשר צבא, שנבחר לכך ע״י היהודים עצמם. ואילו כשפרסם את תולדות חייו כבר לא היו אספסינוס וטיטוס בחיים, וכן גם אחיו דומיטיאנוס, ולא היה עוד טעם לכתוב דברים, שהיו ידועים לאנשים רבים מאד כבלתי נכונים [4]).

מסתבר על־כן, כי דבריו בתולדות חייו מהימנים יותר מאשר בספרו „מלחמות היהודים״. בתולדות חייו הוא כותב: „הנה נודע להם, כי הגליל טרם מרד כולו ברומאים, וחלק ממנו שומר עוד על השלום. אז שלחו אותי ועוד שני אנשים ישרים, מזרע הכהנים, את יאיר ואת יהודה למען נדבר על לב הפושעים כי יתפשטו את נשקם, כי טוב יותר להסגירו בידי נכבדי העם. בשליחות זו באתי איפוא אל הגליל״.

לפי תיאור זה היה ליוספוס תפקיד מוגבל של שליחות מטעם השלטון המרכזי, ולא סמכות של מפקד צבאי לאיזור. הוא גם לא בא לבדו, כי אם כאחד מתוך משלחת של שלושה, דבר שהוא עצמו מספר עליו בתארו את אשר אמר לחברי מועצת העיר טבריה: „אני ומלוי נשלחנו מאת השלטון בירושלים בדרישה להרוס את הארמון אשר בנה הורדוס אנטיפס הטטראכוס בטבריה, כי הוא מקושט בצורת חיות, וזה נגד חוקי תורתנו״. לא נזכר כאן בדבריו כל רמז לכך, שהוא הנו משמש כמפקד האיזור. הוא מדבר על עצמו כחבר המשלחת ותו לא [5]).

הוכחה לכך, כי יוסיפוס לא נתמנה למפקד הגליל, ניתנת לנו בסיפוריו האחרים של יוסיפוס על מעשי המשלחת, אשר בהם מתאר הוא, כיצד נכנע

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

לדעת חברי המשלחת האחרים בניגוד לרצונו. אילו היה באמת מפקד הגליל, לא ייתכן שדעתו לא היתה המכרעת.

המקרה הראשון אירע בגוש חלב, שם נאצרו אוצרות תבואה עבור הממשלה הרומאית ונשארו שם, גם לאחר מפלת צסטיוס. כשהגיעה המשלחת לגוש חלב [7], ביקש יוחנן ראש העיר, להתיר לו להשתמש באוצרות הללו, כדי לממן בהם את בנין חומות העיר. יוספוס התנגד לבקשה זו, משום שלא רצה לתת ליוחנן אפשרות לחזק את עמדתו בגליל כולו. ברם, חברי המשלחת האחרים הסכימו לבקשת יוחנן, ואף יוספוס „המפקד" נאלץ להסכים, כפי שהוא עצמו מתאר: „אך אני נוצחתי בהיותי יחיד, נכנעתי ושמתי לי מחסום" [8].

המקרה השני גם הוא היה בגוש חלב. יוספוס מספר [9]: „יוחנן עולל עוד מעשה רשע אחר. הוא סיפר כי היהודים תושבי קיסריה של פיליפוס [10] בקשוהו כי יטול עליו לספק להם שמן טהור החסר להם ולא יאלצו לעבור על מצוות התורה ולהשתמש בשמן שהוכן על ידי היונים [11]. ברור שאמר זאת לא מיראת אלוקים אלא מאהבת בצע. הוא הוציא את כל השמן אשר היה במקום, אחר קחתו רשיון מיתר חברי המשלחת, וממני רק להראית העין, כי לא מרצוני הטוב נתתי לו רשות, כי אם מיראתי את ההמון פן יסקלוני [12]; אם אשים מעצור לפניו" — — —

יוספוס מספר לאחר מכן, שהודיע לירושלים על מעלליו של וארוס, פקידו של אגריפס בגליל [13]. וביקש הוראות מה לעשות, ונענה כי על המשלחת להשאר בגליל ולדאוג לבטחונו. אבל לדברי יוספוס נשאר רק הוא בגליל, ואילו חבריו למשלחת חזרו לירושלים. בתוך הדברים הוא גם מספר, כי בגלל מעשי וארוס, התבצרו בתחילה יהודי בתירא במצודת גמלא, אבל לאחר מכן הסכימו למסור את הפיקוד במצודה לפיליפוס שר הצבא היהודי.

לאחר שיוספוס מתאר מה שאירע בינו ובין יוחנן מגוש חלב, הוא מוסיף ומספר כי אחרי שחזרו שני חבריו למשלחת לירושלים [14], נעשה הוא בהדרגה למושל הגליל.

מיד עם תחילת פעולתו בגליל נראית הנהגתו בעינינו חשודה, כשם שהיתה חשודה בעיני רבים ונכבדים בירושלים של אז. מיד לאחר סיפורו על שוב חבריו לירושלים אומר יוספוס [15]: „שמתי את לבי להכנת נשק ולבצור הערים. אחר אשר הזמנתי את האמיצים בין השודדים, נוכחתי לדעת שאין ביכולתי להוציא מידם את הנשק. פתיתי איפוא את העם לקבוע להם משכורת. את השודדים השבעתי כי לא יבואו אל גבולי עד אשר יקראו, או שאנשי הגליל יחדלו לשלם את המשכורת. גם הזהרתים לבל יתנפלו לא על הרומאים ולא על השכנים".

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

לפי סיפור זה יוצא, כי ראשית מעשיו של יוספוס בגליל היתה, לשכור לעצמו צבא של שודדים שיעמוד לפקודתו. הכספים למימון ואחזקת צבא זה, ייתכן ואמנם היו משל אנשי הגליל כפי שטוען יוספוס; אבל יש מקום לחשוד כי כסף זה סופק לו על ידי מקורבי אגריפס, שלטובתם פעל, ואולי אף על ידי אגריפס עצמו. אזהרתו המפורשת של יוספוס לשודדים, להמנע מתגרות עם הרומאים והסורים היונים, שונאי ישראל המושבעים, תואמת את הלך רוחם של אגריפס ומקורביו, שגם עתה, לאחר כל מה שעוללו היונים ליהודים לפני מסעו של צסטיוס ובשעת מסעו, לא חדלו מלקרבם ומלתת להם את מקום הכבוד וההשפעה.

פרצופו האמיתי של יוספוס מתגלה לנו גם במעשיו שעשה בגליל לאחר מכן. באותו פרק מספר יוספוס: „ואת ראשי הפקידים בגליל, כשבעים איש במספר, מיניתי כאלו מתוך ידידות לבני לויתי במסעותי; זאת היתה תחבולה, כי באמת חפצתי להחזיק בהם כבני תערובות. התייעצתי איתם בכל עניני המשפט ועל פיהם הוצאתי את פסקי הדין, לבלתי בוא לידי נסיון, לנטות בחופזי מדרך הצדק, ולמען היות חף מכל אשמת שוחד".

בעזות מצח מתפאר יוספוס, שהצליח להטעות את ראשי ונכבדי הגליל, כאילו כביכול רצה ביקרם ובכבודם, ועל כן מינה אותם ליועציו; והוא אינו בוש לגלות, כי כונתו האמיתית היתה להחזיק בהם כבני תערובות, ולהשתמש בהם כנושאים באחריות כוללת לפסקיו והכרעותיו הפרטיים שלו.

אבל כאן, בספרו את תולדות חייו, מרשה יוספוס לעצמו לגלות את מניעיו האמיתיים במנותו את שבעים הזקנים ליועציו, הרי ב„מלחמת היהודים", — ששם כתב בעיקר כדי להתפאר ולהראות לכל את „גודל חכמתו ותבונתו" — מתאר הוא את מינוי שבעים הזקנים באור אחר[16]: „ויוסף אחר בואו אל ארץ הגליל ביקש למצוא חן בעיני כל יושבי הארץ, הוא ראה כי ימשוך אליו את כל העם, בשימו עליו על העם אנשים נבונים וידועים מנכבדי הארץ, על כן בחר לו שבעים אנשים חכמים מזקני העם ושם אותם למושלים בכל ארץ הגליל. ובכל עיר ועיר שם שבעה שופטים להביא אליהם כל דבר ריב קטן. אבל את הדבר הקשה ואת דיני הנפשות לשלוח אליו ואל שבעים הזקנים אשר עמו".

בתיאור זה ניכרת היטב מגמתו של יוספוס לשוות לכל מעשיו ערך עליון ונכבד; והוא אף מעיז לתאר את מינוי השופטים והזקנים ואת „משפטי הצדק" שלו, כמעט באותו סיגנון בו מסופר בתורה על צורת מינהל השיפוט אצל משה רבינו. ברם, ברור כי כל מנוי „הזקנים" הללו לא בא אלא לצורך השתלטות על הגליל, כפי שמספר יוספוס בתולדות חייו. ששם בא סיפורו על מינוי הזקנים מיד לאחר תיאור הצלחתו ברכישת כנופיות שודדים, דבר שהיה צעדו הראשון לקראת השגת השלטון.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

סתירות נוספות בין דברי יוספוס ב„מלחמת היהודים" ובין האמור בתולדות־חייו, אפשר למצוא בענין „הצבא הגדול" שהוא הקים כביכול. בתולדות־חייו הוא אינו מזכיר כלל את „צבאו", משום שהיה בוש — כפי שמסתבר — לספר לקוראיו היהודיים, דברים שלא היו ולא נבראו; ברם ב„מלחמת היהודים" [17]), כותב יוספוס על פעולותיו להקמת צבא גדול של שישים אלף רגלים, שלש מאות וחמישים רוכבים, ארבעת אלפים וחמש מאות שכירים, ושש מאות בחורי חיל כשומרי ראשו.

הוא מספר כי ערך את צבאו כדוגמת הצבא הרומאי, לימד אותו תכסיסי קרב, ובעיקר החדיר בו משמעת חזקה, אף היא כדוגמת הצבא הרומאי, ברם ניכרת זהירות שלא לפגוע בכבודם של טיטוס ואספסיינוס, בכך שהוא מקדים לסיפורו על „פעליו" את הדברים האלה: „כי כח הרומאים הגדול אשר איש לא יעמוד בפניו, יסודו במשמעת הטובה ובגיוני המלחמה אשר להם".

על האמת אודות „צבאו הגדול" של יוספוס, יכולים אנו להיוכח מהקורות בעתיד, כשאספסיינוס בא לארץ דרך הגליל במטרה לדכא את המרד. יוספוס שלח אז מכתב [18]) לממשלה המרכזית בירושלים ובו כתב, אי שיורו לו להכנע לרומאים, או שישלחו לו צבא מתאים לעמוד בפניהם. ה„צבא הגדול" ברח ונעלם [19]) כלא היה, ו„המפקד" ברח לטבריה.

יתכן וארבעת האלפים וחמש מאות השכירים, עליהם מספר יוספוס אינם אלא אותם השודדים הנזכרים לעיל במלחמות־היהודים, ויש להניח כי במרוצת הימים נצטרפו לצבאו זה חיילים נוספים, שאולי הגיעו לרבבה אי אפילו כמה רבבות, אבל הללו לא היו צבא „מוכן למערכה". פעולות הקרב של יוספוס היו מכוונות בדובן נגד אותם יהודים שסרבו לקבל את מרותו.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ז.

השלטון בירושלים

כפי שהזכרנו קודם, מספר יוספוס בתולדותיו, כי כשבא עם שני חברי המשלחת האחרים לגליל ושמע את אשר אירע שם בזמן הראשון לאחר מפלת צסטיוס, כתב ל„סנהדרין בירושלים ושאל: מה עליו לעשות, וקבל פקודה להשאר בגליל ולדאוג לבטחונו".

מי היתה סנהדרין זאת. האמנם הסנהדרין האמיתית של גדולי התורה כפי שטעה גרץ, באמרו: 1) „אין ספק כי בימים ההם חזרה עטרת הסנהדרין ליושנה ולכבודה הראשון. ובאין שלטון אחר בעם היו בידי הבית דין הגדול העוז והמשרה המדינית, וכל דברי ההנהגה במערכות השלטון היו נחתכים על פיו. נשיא הסנהדרין היה רבן שמעון בן גמליאל הזקן הדור הרביעי להלל הזקן".

ברור שאין הדבר כן. אותה סנהדרין לא היתה זו של חכמי התורה וגדולי הדור; כי אם הממשלה המרכזית המדינית שהוקמה אז בירושלים ושעליה נמנו בעיקר תומכי אגריפס והכהנים הגדולים חנן ויהושע ואנשי שלומם, אשר החזיקו בהגה השלטון בימי הנציבים. אפשר שרבן שמעון בן גמליאל נמנה בשעת חירום זו עם חברי הממשלה המרכזית, ואפשר שגם זה לא, אלא שהיה בעל השפעה מצד אישיותו בלבד.

רבן שמעון היה אמנם נשיא הסנהדרין האמיתית, זו שבראשה עמד רבן יוחנן בן זכאי, ראב"ד, אבל בודאי שלא היה ראש השלטון המדיני. לו היה אמנם ראש השלטון, לא היה יוספוס מעלים דבר זה. גם סיפור אחר של יוספוס מאשר כי בידי רבן גמליאל לא היתה סמכות שלטונית 2): „יוחנן מגוש חלב שלח לירושלים אל רבן שמעון בן גמליאל, לבקש ממנו כי יפתה את השלטונות בירושלים לקחת ממני את השלטון בגליל". אילו היה רבן שמעון ראש השלטון, לא היה צורך בהשפעתו, באשר דעתו שלו היא שהיתה מכרעת.

רבן שמעון לא היה ראש השלטון, אבל היתה לו השפעה רבה בירושלים, גם אצל הצדוקים, בשל היותו מנהיגם המוכר של הפרושים, שנאלצו להתחשב בו. גם יוספוס הכותב על רבן שמעון כי „הוא היה רעו ומיודעו של יוחנן מגוש-חלב מכבר, ועמי לא היה לבו שלם" נאלץ להודות

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

כי „הוא היה איש חכם ונבון, וידע בחכמתו לישר הדורים ולמצוא מוצא גם בענינים מסובכים".

מסיפורו של יוספוס על תוצאות בקשת יוחנן להדיחו מתפקידו בגליל, מוכח כי ה„סנהדרין" שיוספוס מדבר עליה, אינה הסנהדרין האמיתית[3]: כאשר ראה רבן שמעון שרובם של חברי השלטון תומכים ביוספוס, לא ידע דרך אחרת, כי אם לייעץ לאחיו של יוחנן לתת שוחד לחנן וחבריו. ואלו אמנם קבלו את הכסף, והחליטו להרחיק את יוספוס מהגליל, אלא שיהושע בן גמלא מסר את ההחלטה לאביו של יוספוס, ועל ידי כך מנע ממנו את ביצועה, באשר יוספוס, התכונן היטב, והיה מוכן להלחם על עמדתו. [illegible]

האנשים המתוארים כאן שינו את דעתם בעד בצע כסף, ולאחר מכן גם בגדו בנותני השוחד ומנעו בעקיפין את ביצוע ההחלטה, ולא יתכן איפוא שהיו אלה חברי הסנהדרין. לפי התלמוד ראוי היה לשבת בסנהדרין, רק „חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו"[4]; ואילו הרמב"ם פוסק[5]: „אין מעמידים בסנהדרין, בין בגדולה בין בקטנה, אלא אנשים חכמים ונבונים, מופלגים בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה, כל מה שמספר יוספוס אודות התנהגותם של חברי הסנהדרין עומד בסתירה מוחלטת לתנאים הנ"ל, והיא הנותנת ש„סנהדרין" זו לא היתה האמיתית. [illegible] יהושע בן גמלא, שמסר את ההחלטה על הדחתו של יוספוס, נזכר מפורש בדבריו של יוספוס כ„רעי ומיודעי". גם רבים מן הכהנים הגדולים, ו„ראשי העם", היו לצדו של יוספוס, כפי שאמר חנן בשיחתו עם רבן שמעון בן גמליאל, כי יכולים הם להעיד על יוספוס, שראוי הוא להתילה כאיש מפקד. על אנשים אלו אומר יוספוס עוד בתחילת המרד, לפני מסעו של צסטיוס: „התחלכתי עם הכהנים הגדולים וטובי הפרושים", ומכאן משמע, כי ראשי „הסנהדרין" שפקדו עליו להשאר בגליל ושתמכו בו גם לאחר מכן, הם הם הללו שהתנגדו בזמנו להתקוממות נגד אגריפס, וברור, שאישים אלו לא היו חברי הסנהדרין האמיתית, כך שעם שלטונם לא חזרה עטרת הסנהדרין ליושנה, אלא שאנשי השלטון הקודם, מקורבי אגריפס והכהנים הגדולים אשר, רדו בעם, השכילו עתה להעמיד פנים כאילו שינו את דעתם, ועי"כ לרמות את העם, שלא מנע בעדם מלשוב ולתפוס את כל עמדותיהם השלטוניות. ברם בסתר לבם היו אלה מצפים ומקוים לשובם של הרומאים, באשר תחת חסותם יכלו להמשיך במעשי החמס והדיכוי. [illegible] מגיעיו של יוספוס לכנות את אנשי השלטון „החדש" ישן בשם „סנהדרין", מקורם ברצונו לשבר את אזני קוראיו היוונים והרומאים, שבעיניהם היה המוסד המדיני העליון, הסנהדרין, והם לא ידעו, כי יש לו גם תפקידים אחרים, דתיים ומשפטיים. [illegible]

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

את הסנהדרין האמיתית, את בית־הדין הגדול שבירושלים, אין יוספוס מזכיר כלל, משום שבו לא התענינו קוראיו. יוספוס גם אינו מזכיר דבר אודות רבן יוחנן בן זכאי, גדול חכמי התורה שבדור ההוא; ואילו על רשב"ג, מסתפק הוא באומרו „שהיה יליד ירושלים, בן למשפחה רמת היחס מכת הפרושים". הוא אינו מזכיר שרבן שמעון היה נשיא הסנהדרין, כי בעיני הרומאים והיונים נחשבה "לסנהדרין" הממשלה המדינית ולא בית־הדין הגדול.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ח׳.

אורחותיו של יוסיפוס בגליל

מה היה באמת תפקידו של יוספוס בגליל, ומה היו כוונותיו שלו ושל אלה ששלחהו לשם? האמנם התכוונו להלחם ברומאים, כפי שנראה מקריאה שטחית ב„מלחמת היהודים״ [1]. שם כותב יוספוס שכאילו מטרתו היתה לחזק ולבצר את הגליל, בידעו כי הרומאים יעלו על הארץ דרך הגליל. הלא בתולדות חייו מספר יוספוס [2], כי לאחר מפלתו של צסטיוס החליטו „נכבדי העם״, שהוא נמנה ביניהם, להמנע לעת־עתה מלעשות דבר ולחכות לתגובתם של הרומאים?

מכל התנהגותו של יוספוס בגליל מסתבר, כי יוספוס היה נציגם ושליחם של „טובי העם״ תומכי אגריפס ומקורביו שבירושלים. הללו, בניגוד לרוב העם בגליל וגם בירושלים, לרבות גם יוחנן מגוש חלב [3], ששאפו גם עתה לאחר הנצחון על צסטיוס, לסיים את המלחמה בדרכי שלום ולשכנע את הקיסר כי המרידה לא היתה נגדו — היו מעונינים לתאר את המרידה באגריפס, כמרידה ברומא, על מנת שיוכלו לחזור ולבצר את מעמדם בעיר.

יוספוס נשלח על כן לגליל, כדי לשמור שם על עמדתם של אגריפס ומקורביו, ולדאוג לכך שלא תישמט מידם ההשפעה על מהלך הענינים.

למעשה, לא זו בלבד שיוספוס לא בא לגליל במטרה להלחם ברומאים, אלא שעליו מוטלת האשמה העיקרית לכך, שהגליל לא בוצר ולא הוכן למלחמה. ויתירה מזו: הוא שהביא את מהלך־הענינים למצב כזה, שזמן יקר עד מאד בוזבז לתככים, מזימות ומחלוקות פנימיות, שהגיעו עד למלחמות אחים ושפיכות דמים מרובה, ולו חלק מכריע בכשלון הגליל במלחמה נגד אספסינוס.

אלא שיוספוס, כשולחיו בירושלים, השכיל בעת הזו להעמיד פנים של קנאי ושונא רומאים, ובכוח העמדת־פנים זו הצליח לרכוש את תמיכתם של אנשים, שנגדם למעשה בא לפעול.

אף על פי כן לא תמיד הצליח יוספוס להסוות את מגמות שליחותו האמיתית, ופעמים רבות עורר את חשדות הקנאים, כי הוא נוטה לאגריפס.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

ומתוך־כך בא לידי סכסוכים קשים עם אלה שעמדו על כונותיו. אך על אף הכל, הצליח תמיד לצאת בשלום ולהחזיק בשלטון עד לבואו של אספסינוס ונפילת הגליל. להלן נתאר את השתלשלות־הענינים הסבוכה של תמרוניו ומעשיו של יוספוס, למען החזק בידיו את השלטון, על כל התוצאות העגומות שהיו להם בקורות החורבן.

ככל אשר עשה יוספוס במיטב יכולתו כדי להיראות כדואג לביצור הגליל ולהכשירתו למלחמה ברומאים, לא היה יכול להסתיר בהזדמנויות שונות את נטייתו לחוגי אגריפס ומקורביו. בהיותו חבר המשלחת הירושלמית לגליל[4]) דרשה המשלחת בשם השלטונות המרכזיים להרוס את ארמונו של הורדוס מכלקיס בטבריה, שנבנה עם צורות חיות האסורות על פי דין תורה. קפלה, ראש תומכי אגריפס התנגד להריסה. אבל מתנגדי אגריפס לא חיכו לתגובת המשלחת ומיהרו להרוס את הבנין ולבוז את כל מה שהיה בו. יוספוס דרש אז למסור לידיו את השלל, וכשנמסר לו החזירו לקפלה, על־מנת שישמרהו בשביל אגריפס.

גם במקרה אחר[5]), כשעברה בגליל שיירה של אנשי אגריפס, וקנאים התנפלו עליה ושדדו את רכושה, הכריח אותם יוספוס לתת לו את השלל ומסרו לשמירה בידי אחד מנכבדי הגליל, על־מנת להחזירהו לאגריפס בשעת הכושר.

הפעם לא שתקו עוד הקנאים והגיבו על החרמת שללם בחריפות. הם פרסמו בכל הגליל שיוספוס לקח את השלל לעצמו, וכי הוא מתומכיהם של הרומאים ובדעתו להסגיר את הגליל לידיהם.

כדי להציל את עצמו קרא יוספוס לאנשי טריכי, אשר היו אחוז ניכר מההמון הרוגז, והודיע להם, כי השלל שהוחרם היה מיועד לבנית חומות סביב עירם, אך אם הם מוותרים על כך, יחלק אותו בין כל תושבי הגליל. תחבולה זו הצליחה ואנשי טריכי עברו מיד לימין יוספוס. בכל־זאת לא פסקו עוד חשדותיהם של הגלילים ביוספוס ומדי פעם חזרו ונתעוררו ביתר שאת. אך אנשי הכפרים נכנעו לו, יותר מפחד שכיריו מאשר מהכרת אמיתות הסבריו.

אחד ממעשיו של יוספוס שנתן מקום נרחב לחשדות נגדו היה, יחסו אל שני שרי־צבא יוניים מצבא אגריפס[6]), שבאו אליו לבקש מקלט, באמרם שערקו מצבא מלכם. יוספוס קיבל אותם בפנים מאירות וסיפק להם את כל צרכיהם ביד נדיבה. ברם, העם חשד בהם שהם מרגלים, וכדי לבחון את כונותיהם דרש מהם להימול. וכשסרבו, דרש העם להוציאם להורג כמרגלים. יוספוס־ השתדל להרגיע את ההמון, באמרו „כי יאות לעבוד אלוקים מרצון ולא מאונס. גם לא יתכן כי האנשים, אשר אמרו

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

למצוא בתוכם מחסה ינחמו באחריתם"; דבריו הועילו לפי שעה, אך הוא ידע שלא לאורך ימים, יוכל להציל את השרים, כי העם לא חדל לטעון שהם מרגלים ודינם למות. יוספוס החליט איפוא לעזור להם לברוח, והצורה בה עשה זאת מצדיקה את החשד שהיו אלה מרגלים; אשר נשלחו ע"י אגריפס בידיעתו של יוספוס. על כך מספר יוספוס: "כאשר המשמה הגיעה למרום הקצף, באתי לבית השרים ואנשים אחדים עמי וסגרתי את הדלת אחריהם. חפרתי מנהרה במעבה האדמה מן הבית עד אגם כינרת. אחרי כן ציויתי להביא סירה, וירדתי לתוכה יחד עמם, ועברנו למחוז סוסיתא. גם את מחיר סוסיהם, אשר לא יכולתי להעבירם במנוסת פתאום הזאת, שלמתי להם, ונפרדתי מהם בעודדי אותם...". יוספוס מספר, לאחר מכן על דאגתו לאותם השרים, שביקשו אצלו מקלט, שמא יוצאו להורג בגלל בגידתם, וכדי "לנחם" את קוראיו הוא מסיים: "אולם הם ניצלו ממות, כי המלך אגריפס סלח להם".

מסתבר, שאם אמנם לא היו שרים אלה מרגלים, היו קשרי קשר בין יוספוס לאגריפס, וחשדותיהם של הגלילים שמאחורי ה"עריקה" מסתברת מאליה. היו להם על מה להתבסס.

יוספוס מספר אמנם על מלחמתו בעיר טבריה [7], על אשר ביקשה מהמלך אגריפס לשוב אליה, ברם הסיפור מעורפל ומוזר מעיקרו. יוספוס מונה בין חברי מועצת העיר שפנו אל אגריפס גם את יוסטוס ואת אביו פוסטוס, שבמקום אחר סיפר עליהם כי היו ממתנגדי המלך ועוררו את העם למרוד בו; ולעומת זאת איננו מונה את קפלה, שקודם לכן כתב עליו כי היה ראש תומכיו של אגריפס בעיר, ומאלה שיעצו לעם לשמור לו ללרומא אמונים.

מוזר גם סיפורו על מה שעשה לאחר מכן בעיר טבריה, הוא כותב [8], כי בתחבולות עורמה הצליח לאסור את רוב נכבדי טבריה וביניהם את יוסטוס ופסטוס, לאחר מכן הוציאם והזמינם לסעודה, ובשיחה ידידותית אמר להם את הדברים הבאים: "מכיר אני את עוצם כוחו של הצבא הרומאי העולה על הכל, אמנם נמנעתי לדבר על זה מפני השודדים. גם להם יוסטוס ופסטוס, לעשות כן כמוני ולחכות לשעת הכושר".

אילו ביקש יוספוס באמת להעניש את תושבי טבריה לא היה משוחח בסגנון כזה עם ראשי המועצה. לכל היותר יתכן שתקף את העיר למראית עין, תחת לחצם של "השודדים", שהיו את חלק הארי של צבאו ושנאו את אגריפס. לא פחות מאשר את הרומאים. [illegible] המקרה אחר [9]) הקשור בטבריה, מתגלה עוד יותר נטייתו של יוספוס לאגריפס. בידי הגלילים נפל דוור עם צרור מכתבים, שתוכנם היה משא

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

ומתן בין ראשי העיר טבריה והמלך אגריפס על בואו של "זה" לעיר. הגלילים שחמתם בערה בהם, דרשו מיוספוס "להשמיד את העיר הבוגדה והאוהבת את המלך". [illegible] כאן גילה יוספוס את כל כוח עורמתו באמרו לגלילים: "את פשע בני טבריה ידעתי גם אני ולא אעצרכם מלבוז את העיר. אולם יאות לעשות זאת במשפט. חכו איפוא עד אשר גכיר נכונה את האשמים, ואז אמסור כולם בכפכם. ככה פיתה את ההמון עד אשר שככה חמתם וילכו לחם". יוספוס ציוה אז לאסור את נושא המכתבים. אך לאחר ימים ספורים הורה לו בסתר להשקות את שומרו לשכרה ולברוח אל אגריפס, ואף הבטיח לו שלא ירדפו אחריו.

גם יחסן של יוספוס לעיר ציפורי אינו תואם את מטרתו המדומה לחזק את הגליל. כזכור בשעה שצסטיוס והיונים יצאו למסע הדיכוי שלהם בארץ, שלח אז צסטיוס לגליל את אחד ממפקדי לגיונותיו וגם ציפורי קידמה את פניו בשלום.

מובן מאליו שלאחר מפלת צסטיוס ונצחון הקנאים חרדו אנשי ציפורי לגורלם. ברם, יוספוס מספר:[10]) : "אנוכי חילתצי את אנשי ציפורי מכל פחד, והרגעתי את ההמון המתקומם נגדם. גם נתתי להם לבוא בדברים לפי חפצם עם קרוביהם, אשר נמצאו בדאר, עיר פיניקיה, כבני תערובות של צסטיוס"[11]).

כך נוהג שר צבא "שמתפקידו להגן על הגליל": העיר שפתחה את שעריה לרומאים במסע ההשמד שלהם נגד היהודים "מחולצת מכל פחד", ואנשיה אף מורשים לבקר אצל קרוביהם בעיר הנמצאת תחת שלטון האוייב, מבלי לחשוש לפעולות דיגול. בעיר המבוצרת, המהווה את המפתח לגליל, לא הוצב אפילו משמר קטן למקרה והאוייב יבוא ממערב; וכשאנשי ציפורי מבקשים לבנות את חומות העיר בעצמם מסכים "המפקד" בראותו "כי הם עשירים בכסף ונכונים לצאת למלחמה גם באין מצוה עליהם".

ברור אמנם שאנשי ציפורי נזהרו בשעה זו, מכל מה שיכול היה לגלות את נטייתם לאגריפס ולרומא, אבל מכאן ועד נתינת אימון כה מופרז בהם עדיין רחוקה הדרך, ואין ספק שיוספוס עשה כן משום שהוא עצמו תמך בהשקפתם.

לא ארכו הימים ואנשי ציפורי [12]) הוכיחו את כונותיהם האמיתיות. בשעה שיוספוס היה טרוד במריבותיו עם אנשי יוחנן מגוש חלב, ניצלו תושבי ציפורי את ההזדמנות, ושלחו לצסטיוס כי יחזור לעיר ויפקיד בה משמר. הפעם לא יכול עוד יוספוס למנוע מהגלילים לנקום בתושבי

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

ציפורי. הגליליים לכדו את העיר, שרפו את בתיה ושדדו את הבתים שתושביהם ברחו למצודה החזקה יותר. ברם, גם עתה מצא יוספוס דרך להציל את תומכי אגריפס. בראותו כי הגליליים אינם נשמעים לפקודתו להפסיק את השוד, ציוה למקורביו להפיץ שמועה שצבא רומאי מתקרב לעיר מצד אחר. הגליליים עזבו מיד את השלל ונמלטו, „ביחוד כאשר ראו שאני המפקד עושה כזאת בזמן אשר העמדתי פנים כאילו האמנתי בשמועה כמותם. כך ניצלו אנשי ציפורי בתחבולותי" — — —

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק ט׳

המשלחת הירושלמית השניה לגליל

לאור כל האמור לעיל מתברר, שהגליליים חשדו קשות ביוספוס שהוא בוגד, אלא שעל אף הכל הצליח הוא לשמור על עמדתו; במקצת על־ידי [1]) תחבולות עורמה, פיתויים ודברי שכנוע שונים, ובעיקר בעזרת איומים גסים. תושבי כפרים, שנטו לצד מתנגדו הגדול יוחנן מגוש־חלב, הוזהרו על־ידו כי „יצא לבוז את רכושם ולשרוף את בתיהם באש עליהם ועל בני משפחתם, אם לא יעזבו את יוחנן בעוד חמישה ימים". רוב האיכרים ראו באזהרה זו, לא איום סרק, כי אם התראה העלולה להתבצע, ונכנעו למרותו.

למרות שהצליח יוספוס להשתלט על רוב הגליל, לא יכול ליריבו העיקרי יוחנן, שסירב בכל תוקף להכנע לו ונלחם בו ללא הפוגות, באשר הכיר את כוונותיו האמיתיות, להסגיר את הגליל לידי אגריפס והרומאים. אם אפשר לתת אימון בדברי יוספוס, גם התנכל יוחנן לחייו פעמים אחדות [2]).

יוחנן [3]) התבצר עתה עם נאמניו בעיר מולדתו גוש חלב [4]); וכיון שראה שלא יוכל באמצעיו שלו להתגבר על יוספוס, החליט לשלוח שליחים לירושלים להתלונן שם על יוספוס, ולהביא להדחתו [5]).

הוא [1] שלח את אחיו לרבן שמעון בן גמליאל בבקשה, שיפעיל את השפעתו על השלטונות המרכזיים ברושלים כדי להדיח את יוספוס. השלטון המרכזי החליט לשלוח לגליל משלחת שניה במטרה להדיח את יוספוס. בראש המשלחת בת ארבעה החברים עמד אדם נכבד בשם יונתן, ארבעים שקל כסף מקופת המדינה הוקצבו למימון הוצאות המשלחת, ולהגנתה ניתן לה משמר כבד.

היו לה למשלחת הירושלמית סיכויים להצליח במשימתה, אלא שליוספוס נודע דבר בואה קודם לכן, והוא כרה לה את כשלונה עוד לפני שהגיעה לגליל. תומכי יוספוס שבירושלים הם שהודיעו לו על בואה של המשלחת. יהושע בן גמלא גילה את הדבר לאביו של יוספוס, והלה הודיע זאת לבנו, שהתכונן היטב לבואה.

על קורות המשלחת מספר יוספוס בשני מקומות, ובנוסח שונה:

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

„במלחמת היהודים" במקום בו רצה להציג את עצמו לפני טיטוס ואספסינוס כ„מפקד הגליל", מתאר הוא את בוא המשלחת כמעשה קנאה ותככיס של מתנגדי שר הצבא ה„רשמי"; ואת כשלונה, בעקב חבונת שר הצבא, ברם, בתולדות־חייו, כותב הוא דברים הקרובים יותר לאמת. כאן [6]) המשלחת היא פרי יזמתו של רבן שמעון בן גמליאל, ששיכנע את השלטונות בצורך להדיח את יוספוס; וכשלונה בא רק בגלל תככיו של יוספוס, שבתחבולות מרמה: הצליח להוציאה מכלל פעולה.

ב„מלחמות היהודים" [7]) מספר יוספוס: „טובי העם אשר קנאו ביוספוס ואחדים מראשי הממשלה, שלחו בסתר כסף אל יוחנן לאסוף לו שכירים להלחם ביוספוס, וגם נמנו וגמרו להוריד אותו ממשרת ראש הצבא, ובראותם כי בגזירת פיהם לבד לא ישיגו את חפצם, שלחו אלפיים וחמש מאות מזויינים". יוספוס מזכיר אחר כך את שמות חברי המשלחת (שבתולדות חייו הם אחרים) וכותב: „כולם אנשים מטיבים לדבר, להטות לב העם מאחרי יוספוס ולדרוש ממנו דין וחשבון על מעשיו, כאשר יבוא אליהם ברצון, או גם להלחם בו אם יקשה לבו להחזיק במשרתו. אוהבי יוספוס כתבו אליו כי נשלח צבא אל הגליל, אולם את שורש הדברים לא הודיעוהו, יען אשר נועצו שונאיו עליו בסתר, ועל כן לא הקדים יוספוס להיזהר. ארבע ערים פשעו בו ועברו אל יריביו הן ציפורי וגמלא וגוש־חלב וטבריה. אולם יוספוס הצליח להשיב אליו את הערים בלי מלחמה, ובתחבולות עורמה תפס בכף את ארבעה שרי החילים [8]) ושלח אותם לשוב לירושלים, וחמת העם בערה על האנשים עד להשחית, והוא רצה להמית אותם ואת כל הבלוים אליהם לשלחם לולא קדמו לברוח".

בספור זה בולטת מגמתו של יוספוס, לתאר את כל מעשי המשלחת, כמו מרידת כמה מערי הגליל נגדו — כקנוניה של מקנאים העושים מעשיהם בסתר, נגד המפקד הרשמי של הגליל. ברם בתולדות חייו הוא כותב: „ופקודה [9]) ניתנה להם מאת שולחיהם: אם אתפשט ברצון את בשקי, יביאוני חי לירושלים. אך אם אתייצב נגדם יהרגוני בלי שום פחד. גם שלחו מכתב ליוחנן כי יתכונן להלחם בי, ולאנשי ציפורי וגמלא וטבריה ציוו לשלוח ליוחנן חיל עזרה. את הדברים האלה הודיעני אבי על־די מכתב".

מתיאור זה מפורש, כי המשלחת נשלחה על־ידי הממשלה; המרכזית במטרה גלויה להדיח את יוספוס. והכסף שהביאה עמה היה מיועד לצרכיה שלה, ולא ליוחנן. כפי שכותב יוספוס ב„מלחמות היהודים". כמו כן מתברר כי הערים שעליהן מספר יוספוס ב„מלחמות היהודים", כי „פשעו בו", וכאילו עד אז סרו למרותו — עשו זאת בפקודת הממשלה

www.daat.ac.il

המרכזית, ולא בגלל קנוניה של מתגדיו. גם התפארותו שהצליח להשיב אותם אליו ללא מלחמה, מוכחשים בתולדותיו, אשר נצטט להלן.

יוספוס מספר בתולדות חייו [10]), כיצד הצליח להכשיל את המשלחת. עוד בטרם באה זו לגליל, הוא ציווה לידידיו הקרובים להפיץ שמועה, שבעוד שלושה ימים יעזוב את הגליל לבקשת אביו הזקן הנוטה למות. היתה זו בשורה רעה לתושבי הכפרים, משום שכזכור הגיע יוספוס להסכם עם השודדים, לבל יתנפלו על הכפרים, והוא ישלם להם משכורת חודשית. עתה כשהודיע יוספוס שהוא עוזב, לא היה ברור מי ישלם לשודדים את משכורתם, חששו התושבים שהשודדים ישובו להתנפל עליהם. אלפי אנשים, נשים וטף החלו לזרום למקום מושבו של יוספוס, בתחינות ובבכיות כי יאות להשאר בגליל ולהמשיך את הסדר הקודם. יוספוס מספר כי לבסוף „נטה אל מידת הרחמים והסכים להשאר", אלא שדרש שיתוספו לצבאו חמשת אלפי איש; באמתלה שאלו דרושים לו לעמוד כנגד צבא רומא בפיקודו של פלאדידוס. יוספוס מסיים שלמעשה לא היה צריך להלחם משום שפלאדידוס נסוג בראותו את עוצמת צבאו.

כך הכין יוספוס לקראת בואה של משלחת ההדחה, צבא חזק בצרוף „אהדה אליו" מצד תושבי הכפרים. כשלונה של המשלחת היה עתה כמעט מובטח מראש.

כשהגיעה המשלחת הבחינה מיד, כי לא יהיה בכחה לכפות על יוספוס את הדחתו, ועל כן השתדלה תחילה, למשוך לצדה את תושבי הגליל. בכפרים נחלה המשלחת כשלון מוחלט, אולי יותר בשל „הפחד מאזהרתו הישנה של יוספוס למתגדיו שישרוף את בתיהם עליהם" מאשר מפחד השודדים שהזכרנו קודם. כשהגיעה המשלחת לכפר יפה [11]), הגדול שבכפרי הגליל, קיבלו את פניהם אנשי הכפר בצעקות „לבל יקנאו באנשי הגליל בשל היות להם מפקד טוב" ואילו בכפר גדרה הכין יוספוס מבלי ידיעת המשלחת, חילים מזויינים מאנשיו. כשהמשלחת החלה לשוחח עם אנשי הכפר על יוספוס ותארה אותו כמפקד רע, ענו להם אנשי הכפר בחירופים וגידופים, על שהם באים לסכסך את הגליל ללא הצדקה, וקראו למשלחת להסתלק מהמקום. לדברי יוספוס אף ביקשו להרוג את השלוחים, אלא שהוא הציל אותם, באומרו שיסולח להם, באם יחזרו לירושלים ויספרו שם את האמת על מעשיו הטובים בגליל.

בטבריה [12]) מקום שם היו תושבי העיר חלוקים בדעתם, אם להלחם ברומאים או לא, ורובם הגדול שנא את יוספוס — נתקבלה המשלחת בכבוד. ראש העיר הזמין אותה אליו, והבטיח לעזור לה בהשפעה על האזרחים. אך הדבר נודע ליוספוס באמצעות מרגלים מאנשיו, והוא מיהר לבוא לטבריה, לדבריו קיבלו אותו אנשי המשלחת בסבר פנים יפות

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

ובברכה והודיעו לו כי הם עומדים לשוב לירושלים, ועל כן עזב את העיר. בשעת[13]) העדרו השפיעו אנשי המשלחת על התושבים, והצליחו לרכוש את רובם לצדם. יוספוס הזר שוב לטבריה, אך הפעם נתקבל בזעם ע"י העם, שדרש ממנו דו"ח על מעשיו ועל הוצאותיו מכספי הציבור. יוספוס לא יכול היה למסור דו"ח כספי מלא, משום שהוציא חלק ניכר מהכסף למימון משלחת פרטית שלו לירושלים, על־מנת שזו תצדיק את סמכותו להיות מפקד הגליל, ותביא לכשלונה הסופי והמוחלט של משלחת ההדחה הירושלמית. על אף שיוספוס הבטיח להשלים את הכסף החסר מכיסו, לא שככה חמת העם, וכמעט והרגוהו. בקושי רב הצליח להימלט מהעיר. כעבור שבועות[14]) מספר גייס יוספוס צבא והתקיף את העיר, ולאחר קרב קשה נאלצו תושבי טבריה להיכנע לו.

המשלחת ששלח יוספוס לירושלים, יצאה בלוויית חמש מאות איש מזוינים. כפי הנראה חשש יוספוס מפני התנפלות של מתנגדיו תומכי המשלחת הירושלמית, אלא שעל אף המשמר הגדול השתדל יוספוס לשמור על סודיותה של המשלחת[15]).

לכשחזרו[16]) שלוחי יוספוס מירושלים, הביאו אתם את הידיעות כי „העם רגז מאד על חנן וסיעתו ושמעון בן גמליאל מפני ששלחו את המשלחת שנמצאה עכשיו בגליל, מבלי ידיעת השלטון... השלוחים הביאו גם מכתבים אשר בם אישרו יקירי ירושלים את שלטונו בגליל לבקשות העם הרבות. ולינתן וחבריו נתנו פקודה כי ימהרו לשוב לבתיהם".

מתיאור זה מתברר, כי אמנם לא הצליחו השליחים לקבל את אישור הממשלה החוקית שבירושלים לסמכותו של יוספוס כמפקד הגליל, — אך כפי־הנראה הצליחו בעזרת שוחד־כסף להביא אנשים מסויימים לידי „רוגז מאד על חנן וסיעתו ורבן שמעון בן גמליאל", ובעזרת שוחד־כסף הצליחו גם לקבל מכתבים מ„יקירי ירושלים" המאשרים את שלטונו של יוספוס.

מתנגדי[17]) יוספוס שבגליל לא התפעלו ממכתבם של „יקירי ירושלים", והחליטו לשלוח לירושלים משלחת בת שני אנשים, להודיע שם את האמת על המתרחש. יוספוס חשש מפני משלחת זו[18]) וציוה על חייליו להתנפל עליהם בדרכם ולהביאם לפניו כבולים באזיקים. את ארבעת השלוחים של המשלחת הירושלמית הצליח ללכוד בתחבולות ערמה ותחת „חסות" של המש מאות איש שלחם לירושלים. יש לשער שחשש מהשארותם בגליל, שמא יהיו לעזר לאלה המתנגדים לו. כך חיסל יוספוס את פעולות המשלחת.

אין אנו יודעים על פעולות נוספות של הממשלה המרכזית נגד יוספוס. יתכן שהתייאשו מסיכויי ההצלחה של צעדים נוספים, ויתכן שלא נותר להם עוד זמן. בשל בואו של אספסיינוס.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק י.

לאחר כשלון המשלחת — הקרב עם אספסינוס על יודפת

לאחר כשלון המשלחת, שוב היה יוספוס שליט כל הגליל, מלבד מחוז גוש־חלב, שם התבצרו יוחנן וגאמניו.

בינתים הגיע לגליל אספסינוס, שנשלח בפקודת נירון לדכא את המרד. הגיעה שעתו של יוספוס להתכונן לקרב. והוא מספר [1]: „האנשים אשר חנו עם יוספוס, שמעו כי המלחמה הולכת וקרובה אליהם ועוד זמן מעט ויתראו עם הרומאים פנים, ולא חיכו לקרב הראשון. ועוד טרם ראו את האויב עין בעין ברחו ונפוצו לכל רוח. על כן ירא יוספוס מאד לגורל כל המלחמה וגמר להרחיק מן הסכנה, ולקח עמו את הנשארים ונמלט אל טבריה". משם כתב יוספוס אל ראשי [2] הממשלה „להודיעם את הדברים לאשורם" ודרש לענות לו במהרה, אולי „הם בוחרים לכרות ברית עם הרומאים או לשלוח לו צבא אשר כוח בידו לעמוד מפני השונאים, אם יגזרו משפטם להלחם ברומאים".

לאור מכתב זה נשאלת השאלה: היכן היה הצבא הגדול של יותר משישים אלף איש, שיוספוס התפאר וסיפר על הקמתו קודם לכן? ומה היתה כונתו האמיתית במכתבו לירושלים האמנם קיוה לקבל משם עזרה?

אין ספק כי יוספוס הוא האשם בכך, שהגליל לא היה מסוגל להתייצב נגד עוצמת הצבא הרומאי שהביא אספסינוס; שכן לאחר שהתיש והחליש את הגליל במלחמות האחים שניהל, ולאחר שהביא לקרע בין הגליל וירושלים, שוב לא נותר זמן וגם לא אפשרות להתגונן. עד כה וכה כבר חדר האויב לגליל.

יוספוס אמנם כתב [3] כי „ככה שקטו המהומות בארץ הגליל. וכאשר חדלו יושבית לריב ביניהם, התמסרו להכין הכל לקראת המלחמה עם הרומאים" — ברם דבריו אלו אינם אלא מגוחכים, שהרי עבר כבר זמנן של ההכנות, והאויב החל כבר לתקוף.

מסתבר מאד, כי אילו היה הגליל מאוחד, לא היה יכול אספסינוס לכבוש את הארץ בנקל כל־כך, שהרי גם בפני התנגדותם של כמה ערים בודדות, לא בקלות עמד. גם מהומות דמים שפרצו ברומא לאחר מכן [4], עשויות היו להיות גורם מסייע לסיים את המלחמה בשלום ובתנאים נוחים.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

אספסיגוס היה זקוק לצבאו ברומא, כדי להכריע בריב על הקיסרות לטובת עצמו. וקרוב לודאי שהיה מקבל את טענת העם, כי לא התכוון למרוד ברומא, אלא רק הגן על עצמו מפני אגריפס וצסטיוס, והיה מסיים את המלחמה במקום להתיש את צבאו במלחמת־דמים מרה.

גם מכתבו של יוספוס לירושלים לבקש עזרה, כונתו שקופה. שהרי יוספוס ידע כי עתה, כאשר אין בגליל צבא היכול ומוכן להלחם ברומאים, אין בידי ירושלים לעזור: הרבה ואין באפשרותם לגייס פתאום צבא חדש, שיהיה מוכן מיד לקרב. כל כונת המכתב היתה, איפוא, להביא לידי כך, שרוב העם־בירושלים יושפע מ„נכבדי העם", שעוד מיד לאחר מפלת[5] צסטיוס ההליטו „לעת עתה לא לעשות כלום, אלא להכות ולראות מה יעשו הרומאים" או כפי שהתבטא הוא ביעצו לראשי העיר טבריה „לעשות כמוהו ולחכות לשעת הכושר".

יוספוס לא קיבל תשובה מירושלים. בשעה זו היה פירושה של „כריתת ברית שלום" — כניעה ללא תנאי, ורוב העם לא הסכים לכך בשום פנים; כי „המונים[6]) המונים למדו בני־הנעורים את ידיהם לקרב, על אף דעתם של כמה „מנכבדי ירושלים". כחנן וקבוצתו אשר „חשב בלבו להשבית מעט מעט את כונת המלחמה".

החלטתם של לוחמי החירות בגליל היתה נחושה להתנגד לרומאים, גם אם־לא תבוא עזרה מבחוץ. הלוחמים התבצרו בכמה ערים בודדות, כיודפת[7]), גמלא[8]), גוש־חלב וחיכו לאויב. יוספוס מספר[9]): „אספסיגוס גמר לעלות על יודפת להשחיתה, בשמעו כי גמלטו לתוכה רבים מאויביו. ובהבתו כי המקום משגב חזק לבני הגליל שלח לפניו חיל רגלים ורוכבים לישר את הדרך העולה שמה. לקץ ארבעה ימים כילו האנשים את עבודתם ובקעו מסילה רחבה למעבר אנשי הצבא. וביום החמישי מיהר יוספוס לבוא מטבריה לחזק את לב היהודים אשר נפל עליהם. אחד מן הפליטים הנופלים אל הרומאים הביא לאספסיגוס את הבשורה הזאת, כי נפל האיש אשר נחשב לגדול בחכמתו מכל שונאיו, בפחת אשר כרה לו בידיו. ומיד שלח אלף רוכבים, וציוה אותם לסגור את העיר פן ימלט יוספוס ממנה".

סיפור זה אינו יכול להתקבל על הדעת. רחוק הדבר כי אותו איש שלדבריו „כבר צפה את אחרית היהודים הרעה ונמלט לטבריה כדי להתרחק מהסכנה", בא ליודפת לחזק את לב הלוחמים. מסתברר יותר שבני טבריה, אשר רבים מהם שנאו את יוספוס, לא רצו לתת לו מקלט; או כי אנשיו, אשר בפניהם העמיד פנים כאילו הוא לוחם ברומאים, הכריחוהו להצטרף למגיני יודפת.

גם דבריו ש„אספסיגוס שמח לבשורה שמי שנחשב לגדול בחכמתו מכל שונאיו נפל בפח אשר כרה לו בידיו" — אינם אלא דברי־להג מרים.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

שכן, מדוע יחשב בעיני אספסינוס לגדול בחכמה, איש אשר פתח בפניו את הגליל והקל עליו את כיבוש הארץ כולה. אם אמנם נכון הדבר שאספסינוס שמח לבואו של יוספוס ליודפת, הרי היה זה משום שידע כי איש זה יעשה ככל שביכולתו להסגיר בידי הרומאים את המבצר החזק של יודפת — שלמעשה היה היחידי שיכול היה, ללא קרבות קשים, לרתק את הרומאים זמן רב ולעצור על ידי כך את מסעם לירושלים. ויתכן אולי שגם אותו, „אחד הפליטים הנופלים", שהודיע לאספסינוס כי יוספוס בא ליודפת, לא היה אלא שליחו של יוספוס עצמו; או כי אגריפס שנלוה לאספסינוס ואשר יוספוס היה מתומכיו, הוא אשר הודיע לאספסינוס על הגיעו של יוספוס ליודפת.

יוספוס מתאר את הקרב על יודפת בצורה כמעט אמנותית, ולבסוף הוא כותב [10]:

„יוספוס נוכח עתה לראות כי לא תוכל העיר להחזיק מעמד לאורך ימים, וכי קשה יהיה לו להציל את נפשו אם ישאר בעיר. ועל כן נועץ עם טובי העיר לברוח ממנה. אולם הדבר נודע לכל בני העיר, והם נבהלו אליו והקיפוהו בהמון וחילו את פניו לבלי יעזוב אותם. ויוספוס כיסה מהם, כי הוא אומר לשים לדרך פעמיו, למען מלט את נפשו, והודיע אותם כי רק לשובתם הוא מבקש לעשות את הדבר הזה: אם יצליח בידו למלט מן המצור, הנה יוכל לעשות להם ישועה גדולה, כי יאסוף את יושבי הגליל במהרה ויביא מלחמה חדשה על הרומאים, וימשוך אותם לסור מעל העיר".

כך ניסה האיש — שעד עתה נאלץ להלחם יחד עם כל תושבי העיר, באשר לא הצליח לשכנעם להתמסר לרומאים — לתכנן תכניות בריחה, שגם הם לא הצליחו. תושבי העיר לא האמינו לאיש שצבאו התפזר ללא קרב מפחד הרומאים ושהוא עצמו ברח לטבריה, כי אכן רצונו לצאת מהעיר על מנת להקים צבא חדש, והוא נאלץ להשאר שם. לפי דברי יוספוס הוא נלחם עתה ביתר שאת, ומסתבר כי עשה זאת למען הרחק מעצמו את חשדות העם.

לאחר [11]) ארבעים ושבעה ימי מצור נפלה יודפת. הרומאים ערכו בעיר מרחץ דמים, וגם אלה שנמצאו במחבואים נהרגו במקום. בימי המצור ובשעת כיבוש העיר, מתו בה ארבעים אלף נפש, ואילו מספר השבויים שנפלו בידי הרומאים היה כאלף ומאתים, רובם נשים וטף.

בסיומה של טרגדיית יודפת מספר לנו יוספוס, כיצד התגנב בין שורות הרומאים וירד אל אחת המערות ומצא בה ארבעים איש שהסתתרו שם; וכשגילו אותם הרומאים את המקום ונודע להם שגם יוספוס נמצא שם, שלח אליו אספסינוס שני שרי אלף להבטיח לו את חייו אם יצא. יוספוס מספר

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

שלא האמין להבטחה זו, עד אשר אספסינוס שלח אליו את שר האלף ניקנור „אחד מידועיו ואנשי שלומו לפנים שהבטיח לו שלא יהרג".

יוספוס כותב [12]), כי העיר לא נפלה בסערת הקרב של הרומאים אלא במעשה בגידה של אחד מתושבי העיר, שהסגיר עצמו לרומאים וגילה להם מקום בחומה דרכו יוכלו להכנס באשמורת הבוקר. בשעה שהשומרים יהיו עייפים. ברם, סיפור זה מתמיה במקצת — שכן קודם לכן סיפר יוספוס, כי ביום הארבעים ושבעה למצור כבר הגיעו סוללות הרומאים למעלה [13]). מחומות העיר. כיבוש העיר היה, איפוא, מעתה ענין של ימים ספורים. לשם־מה אם־כן נזקק אותו בוגד להסגיר את העיר לידי הרומאים, בשעה שזו עמדה בין כה וכה ליפול בידיהם? תמיהה זו מעוררת את החשד, כי יוספוס, שעד עתה לא עלה בידו למסור את העיר לרומאים, וגם לא הצליח להמלט משם, החליט עתה להציל את חייו במחיר בגידה בזויה. אי־השתתפותו בקרבות שפרצו בעיר אחרי הכנסם של הרומאים, והצלחתו להגיע למערת המחבוא בעוד מועד, מחזקות את החשד, כי יוספוס ידע מראש את הזמן המדוייק בו יכנסו הרומאים לעיר.

הארת הפנים שגילו טיטוס ואספסינוס ליוספוס אחרי צאתו מהמערה, מעיד, כי הם לא ראו בו אויב ומחבל, אלא מי שסייע בידם והקל עליהם את המלאכה. דברי הרהב של יוספוס על נבואותיו לאספסינוס, שהם כביכול הרימו את קרנו בעיניהם, מפוקפקים ביותר ואינם ראויים לאימון.

www.daat.ac.il

מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק י"א.

המפלגות בירושלים

ההיסטוריונים מסויימים מבקשים לראות בירושלים של אז, שתי מפלגות בלבד: קנאים ומתונים. ברם, האמת היא כי שלוש מפלגות היו קיימות בירושלים: קנאים; מתונים; ותומכי רומא מושבעים, שרצו להמשיך את הסדר הישן של שליטתם בעם בחסות נציבי רומא.

אבחנה זו תעזור לנו בהבהרת המאורעות שנתרחשו בעיר לאחר מפלת הגליל.

כל עוד לא היה ידוע בירושלים על חורבן הגליל, לא פרץ ריב גלוי בין תומכי המרד ברומא לבין אנשי השלטון הישן—חדש. הכהנים הגדולים ומקורביהם, גם הללו האחרונים, השיאו עצמם כנכונים להלחם ולהצטרף אל הקנאים; ובשל העמדת־פנים זו עלה בידיהם לקבל משרות גבוהות בשלטון, גם לאחר הנצחון על צסטיוס, ואף הגיעו להשפעה מכרעת בממשלה המרכזית.

היו אמנם, גם קודם לכן, חיכוכים וחילוקי־דעות בין שני הצדדים, כמו בפרשת יוספוס, כאשר יוחנן מגוש־חלב השתדל בעזרת רבן שמעון בן גמליאל, להביא להדחתו של יוספוס, והכהנים הגדולים ומקורבי אגריפס תמכו בו; ברם אלו לא הגיעו לכדי ריב גלוי.

שינוי לרעה במצב החל מסתמן מיד לכשהגיעו השמועות הקודרות מהגליל. ההמון שעתה גודע לו כי [1] „יוספוס הי וגם גדול כבודו בעיני הרומאים מכבוד יתר השבויים," — רתח מזעם ומחימה על אותם אישים שהגנו עליו בזמנו, ושעדיין החזיקו במוסדות השלטון. תפנית חריפה עוד יותר, שהביאה את העיר למעט למלחמת אחים, נוצרה עם בואם של פליטי הגליל לירושלים. אל הקנאים הירושלמים ניתוספה עתה תגבורת, ניכרת של אנשים מרי נפש, שבעיניהם, שחזו בבגידותיו של יוספוס ובמותם של רבבות מאחיהם, כל תומך ברומא חשוב היה כבוגד ובן מות. קנאות קיצונית בלתי מרוסנת החלה להתפשט בעיר. וגם אם נניח שיוספוס הגזים בתארו את מעשי הקנאים, יש לשער כי אמנם נעשו על ידם מעשים אשר לא יעשו [2]).

אחת מפעולותיהם של הקנאים היתה לבחור את הכהן הגדול בהגרלה.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

עיקר כוונתם היתה להוציא את המונופולין על הכהונה הגדולה מידי אותן משפחות שהחזיקו בהם שנים מרובות, ועי"כ לצמצם את השפעתם וכוחם של מקורבי אגריפס. יוספוס הנוטה לחוגים אלו, זועם ומתקומם נגד החלטה זו ואומר[3]): „אשר לקחו בידם את המשפט למלא את ידי הכהנים הגדולים, הם בזו לבתי אבות אשר מהם נבחרו הכהנים הגדולים חליפות במשפטי הירושה. ועל מעשים הנוראים האלו הוסיפו עוד לעג לבחור את הכהנים הגדולים על פי גורל. אף כי משפט ירושה היה רק למשפחות הכהנים הגדולים. הם סמכו את המעשה הרע הזה על חוק עתיק, באמרם כי גם לפנים נבחרו הכהנים הגדולים על פי הגורל[4]). ובאמת חשבו בזאת את המנהג ולתפוס להם את השלטון בהקימם בידם את המשרה העליונה. ובחרו להם כהן גדול בגורל, ובמקרה זכה בגורל איש אחד ושמו פנחס בן שמואל מכפר חבתא אשר לא יצא מהכהנים הגדולים וגם לא הבין מה היא הכהונה הגדולה, כי היה עובד אדמה. אולם הם סחבו אותו בעל כורחו מהשדה וכמעשה המשחקים בתיאטרון קשטו אותו במסכת זרה והלבישו אותו את בגדי הקודש, ולמדו אותו את מעשה עבודתו לעת מצוא".

גם יוספוס נאלץ להודות, כי לבחירת הכהן הגדול על ידי גורל, היו שורשים במנהג עתיק. האמת היא כי דבר בחירת כהן גדול על ידי גורל, מפורש בתורת כהנים, שם מסופר[5]): „אמרו עליו על פנחס איש חבתא שעלה בגורלו להיות כהן גדול. והלכו אחריו גזברים ואמרכלים ומצאוהו חוצב ומלאו עליו את המחצב בדינרי זהב[6]). אמר ר' חנניה בן גמליאל: וכי סתת היה הלוא... היה ולא מצאוהו אלא חורש כענין שנאמר[7]) ושנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים עשר".

מסתבר כי אותו פנחס הנזכר אצל יוספוס, הינו פנחס הנזכר כאן בתורת כהנים; ולאור זאת מתברר כי לא היה כל עול בבחירת הכהן הגדול ע"י גורל, וסגנונו המתכעס של יוספוס כאן אינו אלא משום שבשיטת בחירות זו נשללה ממקורבי אגריפס השפעה שהיתה להם קודם לכן בבית המקדש.

הקנאים לא פגעו בקדושת המקדש. גם יוספוס אינו מזכיר בעצמו דבר על כך, אם כי שם דברים בפי הנן בנושא זה[8]) — „מי יתן מותי בטרם ראו עיני את בית אלוקים מלא את כל התועבות האלה, בטרם היו המקומות הקדושים אשר לא עבר זר למרמס לרגלי מרצחים". אלא שגם בדברי הנן אלו לא נזכר דבר על שפיכות דמים במקדש עצמו. הקנאים שמרו על קדושת המקדש; וכפי שגראה להלן, גם בשעות הטרופות ביותר של מלחמת האחים, כיבדו את קדושת המקדש, וכשהגיע חג המצות התירו לכל מי הרוצה להיכנס[9]).

אף על פי כן הגדישו מעשיהם של חלק מהקנאים את הסאה, וגם אלה

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

שתמכו בהשקפתם כמו רבן שמעון בן גמליאל ומקורביו. הסתייגו מהצורה בה פעלו, והסכימו יחד עם אחרים בצורך למגר את כוחם. [illegible]

באסיפה[10]) גדולה שנקראה בירושלים, קראו רבן שמעון בן גמליאל גוריון בן יוסף לעמוד נגד „שונאי החירות" הרוצחים המטמאים את בית המקדש. [illegible]

ברור שלא היתה מכונת רבן שמעון ונאמניו להלחם בקנאים הירושלמים, שליבו היה עמהם, גם אם הסתייג ממעשיהם. אין זה גם מתקבל על הדעת, כי רבן שמעון יכנה את אותם קנאים משחררי העיר בתואר „שונאי החירות". כל מגמת רבן שמעון היתה להעמיד את הקנאים על ההכרח לרסן את המופקרים וסתם שופכי דמים שהיו ביניהם, או באם לא יצלח זה בידם, להפרד מאתם להלוטין. הכינוי „שונאי החירות" אינו איפוא אלא רק כינויים של אספסוף השודדים והרוצחים שנסתננו אל בין שורות הקנאים ונתיימרו להיות למגיני העיר. נגדם קרא עתה רבן שמעון להלחם.

שונות להלוטין היו כוונותיהם של חנן בן חנן ואנשיו: הם מעולם לא תמכו במרד, ומעולם לא נצטרפו ללוחמי החירות אלא למראית עין; עכשיו מצאו הזדמנות להסיר את המסוה מעל דעותיהם האמיתיות. יוספוס כותב על חנן עוד לפני פרוץ מלחמת האחים[11]): „וחנן: חשב בלבו להשבית מעט מעט את התכונה למלחמה: אולי יהפוך את לב המורדים ויפר את העצה הנבערה, שייעצו אלה המכונים קנאים, למען ייטיב לעם. הרי לנו מכאן כי גם קודם לכן היו כל מעשי חנן רק אחיזת עינים, ובצדק חשדו בו הקנאים כי הוא נוטה לרומא. [illegible]

שעות היא בידי גהץ[12]) הכותב: „חנן מי שהיה כהן־גדול, תחת אשר עד כה היה משואפי החירות, נהפך פתאום לשוחר שלום וחפץ קרבת רומא". כי חנן מעולם לא היה שואף חופש, אלא שעד עתה לא מצא הזדמנות נאותה בה יוכל להסיר מעט את המסוה מעל כונותיו האמיתיות. הזדמנות שניתנה לו עתה כאשר מסיבות מרצדקות היה צורך להכניע חלק מקיצוני הקנאים. [illegible]

בנאומו בו הסית למלחמת האחים אמר חנן: „והנה[13]) הואלתי לדבר אליכם על הרומאים, ולא אכסה מכם את הדבר אשר עלה על לבי — כי גם נפול בידיהם — מי יתן ולא יקום הדבר אשר יצא מפי — לא תגדל צרתנו מהרעה אשר פקדו עלינו האנשים האלה". [illegible]

מנוסח דיבור זה משתקפת לנו דמותו האמתית של יוחנן, כצבוע המצפה לשובם של הרומאים, על מנת „לחזור" ולתפוס את עמדותיו השלטוניות. גם אורחותיו בעבר מצביעים על שחיתותו: כאשר נזכור הכריע במחלוקת יוספוס ויוחנן מגוש חלב לטובת יוחנן בגלל בצע כסף[14]):

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

דבריו של יוספוס על חנן ב„קדמוניות" מאשרים את התמונה של אדם ההחוק מדאגת אמת לטובת העם[15]: „היה איש רגזן והרפתקן. היה מכת הצדוקים, אשר הם אנשים קשוחים יותר מכל היהודים האחרים." הדמנות לסיפוק קשיחותו מצא עכשיו, אחר מותו של פסטוס[15]. ולאחר תיאור אישי זה של חנן, מוסיף שם יוספוס לתאר את מעשיהם של הכהנים הגדולים שגזלו וחמסו את המעשר של הכהנים העניים ההדיוטות, ורדפו אותם באמצעות עבדיהם. ואם אמנם שאינו מזכיר גם את חנן בתוך החומסים, הרי גם אינו מזכיר דבר על פעולת נגד כל שהיא לטובת הנדכאים של אותו האיש שבהספדו עליו אחר מותו[16] אמר: „היה חנן איש מופת בכל מידותיו ורודף צדק מאין כמוהו וממרום מעלת משפחתו והדר משרתו. והכבוד אשר היה לו על פני כל העם. אהב את השפלים ואת הנכבדים ונתן להם כבוד אנשים כערכו והוא אהב את החירות בכל נפשו וגם חשק מאד בדימוקרטיה. וכל הימים היה דוחה את טובתו מפני טובת הרבים".

יתכן שיש למצוא צד זכות לחנן באמונתו, כי גם לאחר מפלת צסטיוס לא יצליח המרד. ומתוך כך מצא לנכון, לבל יאבד את השפעתו, להראות כלוחם ברומאים, על מנת להביא במשך הזמן לכניעה להם בתנאים נוחים. אך יהיו כונותיו של חנן אשר יהיו לא דחה את טובתו שלו מפני זו של העם. וכעת לכשראה שנכזבו תקוותיו והקנאים לא יאותו בשום פנים להכנע, ואף הוא הפך בעיניהם להיות לבוגד, — היה לשונאם בנפש והחליט לא רק להכניעם אלא גם להשמידם. זו היתה גם כונת דבריו החריפים באסיפת העם שבירושלים נגד הקנאים, בניגוד לכונות רבן שמעון בן גמליאל ומקורביו, שכל מגמתם היתה רק לטהר את קבוצות הקנאים מהאלמנטים השפלים שבתוכם ותו לא.

על חנן מוטלת, במידה רבה, האשמה בחורבן שבא על העיר: בגלל הסתתו הפרועה למלחמת השמד בקנאים מבלי אף לנסות להציע דרך של פשרה ושלום. ובעקב יחסו אל הקנאים לא כאל אחים מנוגדים בדעותיהם כי אם כאל אויבים גמורים — באה העיר למלחמת אחים מרה ומתישה זו שהביאה לאחר מכן לחורבנה.

במלחמה זו השתתפו רק חנן ויהושע בן גמלא ואנשיהם. את שמותיהם של רבן שמעון לוי גוריון בן יוסף ועוד נכבדים רבים אחרים אין אנו מוצאים בניהול מלחמה זו; הם לא יכלו להשתתף במלחמת אחים שלא היה בה משום „לא יחודה על שמעון ולא שמעון על בנימין שאם יפלו בידם יתחמו"[17], אלא מלחמת השמד ללא רחמים כבאויביהם השנואים ביותר.

השנאה ההדדית שעליה נזכר[18] בחז"ל „מפני מה חרב מקדש שני מפני שהיתה בו שנאת חנם" מתאר יוספוס[19]: „בני ירושלים האמינו

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

אשר לא יוכלו עוד לשבת בעירם, אם לא יכרתו את השודדים ממנה. והקנאים הבינו, כי עתידים להם כל מיני יסורים, אם לא יתגברו על אויביהם. אלה התנגחו באלה, והכעס והשנאה יצאו לפניהם לקרב".

שדה הקרב נטוש בהר הבית. אנשי חנן עלו במספרם על הקנאים, והם נאלצו לסגת עד החומה החיצונית של בית המקדש. אנשי חנן הבקיעו כבר אל החצר החיצונית, ולדברי יוספוס היה גם בכוחם להכנס לחצר הפנימית[20], אלא שחנן נמנע מלהכנס לפני שהפורצים יתקדשו[21], כפי דין התורה, והסתפק בינתים בכך, שסגר על הקנאים והקיף את בית המקדש במשמר של שלושת אלפי איש. חנן קיוה כי במהרה יוכרחו הקנאים, או להכנע או להשמד.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק י"ב

התערבות האדומים במלחמת האחים

תוחלת חנן למפלתם המוחלטת של הקנאים נכזבה. לדברי יוספוס, שונאו בנפש של יוחנן מגוש חלב, התראה יוחנן בימיו הראשונים בירושלים כידיד מסור לחנן [1]), ובאותו זמן מסר את כל סודותיו לקנאים. יוספוס סרעו, כי בהמשך הזמן חשדו בו רבים בריגול, „אולם לא קל היה להיפטר ממנו, כי לא יצא מקרב חשוכים ורבים מאנשי הסנהדריה (המועצה הראשית) סוכסו לראשו [2]) ; על כן יעצו להשביע אותו כי הוא דורש טוב לעם. ויוחנן נשבע בנפש חפיצה כי יאהב את העם ולא יגלה את עצתו ואת מעשיו לאויבים, ושלחו אותו לציר אמונים אל הקנאים לדבר על לבם לשבות מריב, כי התאמצו בכל כוחם לבלתי טמא את המקדש בידיהם, ולבלתי שפוך בו דם איש מאחיהם". יוספוס מספר לאחר מכן „שעשה מעשה כאילו נשבע שבועת אימונים לקנאים ולא לראשי העם" [3]). לדבריו בא יוחנן לקנאים וסיפר שחנן הצליח לשדל את העם לשלוח שלוחים לאספסיגוס שימהר לכבוש את העיר, ועליהם עתה לבחור בין כניעה למשמר הסובב אותם, ולבין מציאת מוצא לעזרה מהחוץ.

עצת יוחנן לקנאים היתה לשלוח שליח לאדומים [4]). באיגרת ששלחו הקנאים לאדומים כתבו [5]) : „כי חנן עומד לבגוד בעם ולהסגיר את העיר בידי הרומאים. הם הקנאים קמו להלחם בעד החירות, ועתה הם נתונים במצור בהר הבית. ואם האדומים לא ימהרו לבוא לעזרתם, יפלו בידי חנן וביד מבקשי נפשם והעיר תכנע לפני הרומאים".

האדומים נרעשו עד מאד לשמע האיגרת, ותוך ימים ספורים גייסו צבא בן עשרים אלף איש ועלו לירושלים [6]).

לכשנודע לחנן דבר בואם של האדומים לירושלים, ציוה לסגור את שערי העיר, ומעל מגדל גבוה שהתנשא לפנים מהחומה, נאם יהושע בן גמלא חברו לדעה של יוחנן בפני האדומים. בנאומו גולל בפניהם את כל מעשי הקנאים, ודרש מאתם להלחם במטמאי עיר הקודש במעשי שוד ורצח. ובאם בושים הם להלחם באלה שלטובתם נקראו לבוא, לפחות יכנסו לעיר בלתי מזוינים, כדי לעמוד מקרוב על מהלך העניינים ולשפוט עם מי הצדק. ויהושע סיים, שבאם אינם מסכימים גם לכך, יהיה עליהם לחכות

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

מחוץ לשערי העיר, עד שתתברר האמת אם אמנם מצויים בעיר בוגדים שיש צורך להלחם בהם; ובאם יהיו כאלה ימסרו אותם בידיהם. [illegible] דרישה תקיפה זו של יהושע בן גמלא עוררה את חמתם של האדומים, ואחד, מראשיהם השיב ליהושע בדברים האלו [illegible]: „לא יפלא ממנו הפעם כי נסגרו לוחמי הדרור בהר הבית, כי נמצאו בקרבכם אנשים אשר סוגרים בפני העם את שערי העיר אשר היא נחלת היהודים כולם". האדומים נאלצו להשאר בחוץ, ועל־אף הגשמים והקור שלא חדלו כל הלילה, לא זזו ממקומם.

מפאת מזג־האויר הסגריירי מאד, הסתתרו כמה מאנשי־המשמר ששם חנן על המקדש באולמות. כמה מהקנאים ניצלו את ההדמנות, ירדו לעיר ופתחו בפני האדומים את השערים, והללו נכנסו לעיר.

עתה [8]) הותקף צבאו של חנן מאחור ומפנים; האדומים מצד אחד והקנאים מצד שני. רבים נהרגו ורבים עוד יותר ברחו.

עתה השתלטו האדומים [9]) יחד עם הקנאים הקיצונים על העיר, תוך כדי ביצוע מעשי שוד ורצח מרובים. גם חנן ויהושע בן גמלא נתפסו והוצאו להורג, ולדברי יוסיפוס אף לא ניתנו לקבורה. יוסיפוס מספר כי שנים־עשר אלף איש נהרגו באותם ימים בירושלים. מאחר שאינו ידוע לנו על הריגת רבן שמעון בן גמליאל בידי האדומים והקנאים, נראה כי אמנם לא פגעו בו לרעה; משום שידעו כי נמנה הוא עם שואפי החירות, אלא שאינו גורס את שיטותיהם.

יוספוס כותב כי לאחר כל מעשי האימים האלה [10]) „ניחמו האדומים על בואם לירושלים, כי המעשים בעיר היו להם לזרא"; הוא מספר גם כי אחד מהקנאים הוכיח על הרעה אשר הביאו על העיר, וביקש מאתם, שעתה לאחר שסר החשש של מסירת העיר לרומאים, ישובו לארצם.

מסתבר כי אמנם רובם של האדומים לא היו מעונינים להשאר, לאחר שהקנאים שוב לא היו זקוקים לעזרתם, ויש גם להניח כי רבים ממתנגדי הקנאים נצטרפו אליהם במשך הקרבות.

רוב האדומים [11]) עובו את העיר, והשלטון ניתן עתה בידי הקנאים. יוספוס מספר כי הקנאים המשיכו במעשי האימים שלהם. כל מי שהעז להתנגד לשיטתם, הוקע כאויב ובוגד ונהרג ללא משפט. בכך קיוו ללכד את התושבים כולם למלחמה ברומאים. רבים ברחו מהעיר ומאחר שבעיני הקנאים היה כל נסיון של בריחה נחשב לבגידה, הומתו רבים מקרב הבורחים שנתפסו.

כאן יש לציין, כי על אף שנאתו הגדולה של יוספוס ליוחנן מגוש־חלב, לא מצא נגדו כל טענות אישיות אחרות, מלבד זאת שנתאוה להיות

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

שליט[12]) יחיד, והוא מציין כי הבים קבלוהו למושל[13]), מאהבה או מיראה; כי גם אלו ששנאוהו לא העזו לעשות נגדו דבר.

מקצת האדומים שנשארו בירושלים, הצטרפו מתחילה אל הקנאים, מתוך תקוה להשתלט עליהם במשך הזמן; ברם לאחר שנוכחו לראות כי פחתו הסיכויים לשאיפתם זו נפרדו מהם, וקרבות פרצו בין שני הצדדים. האדומים התפשטו בעיר, ואילו יוחנן ואנשיו התבצרו בהר הבית.

יוספוס מספר, כי לאחר מכן „התכונן יוחנן לצאת עם אנשיו למלחמה באדומים והעם בירושלים. אמנם האדומים לא יראו את תנופת יד הקנאים כי היו גבורים מהם במלחמה. אך פחדו משגעונם, פן יתגנבו פתאום בלילה מבית המקדש וימיתו אותם וישלחו באש את כל העיר".

דברי יוספוס אלו תמוהים מתחילתם ועד סופם; שהרי מי היו „עם ירושלים" שהיו עתה לצדם של האדומים? ובאם אמנם היו האדומים חזקים מהקנאים, מדוע פחדו מהתנפלות לילה פתאומית; הרי יכלו להפקיד משמרות ליד הר הבית? ומה היה שגעונם של הקנאים, שעורר את החשש פן ישרפו את העיר?

מסתבר, כי יוספוס רצה פה להאפיל על מאורעות מסויימים שארעו אז בירושלים, ולטשטש קצת את הפשע והאוילות שבהזמנת שמעון בר גיורא על ידי „עם ירושלים" הכהנים הגדולים ומפלגתם[14]), שעדיין שרדו למרות שלטון האימים שיוספוס תיאר אותו, לבוא ולהלחם בקנאים,

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק י"ג

שמעון בר גיורא בירושלים — מלחמתו בקנאים

הצעד השפל של הכהנים הגדולים ומעט האדומים בהזמינם את שמעון בן גיורא, לבוא ולהלחם בקנאים, הוא שהביא את מלחמת האחים לשיא רתיחתה, והוא גם שהיווה את הגורם הסופי לחורבן. אפילו יוספוס הנוטה לצד מפלגת הכהנים הגדולים אומר על הזמנה זו — „הכהנים[1] הגדולים מצאו להצלתם רפואה מרה ממות".

האיש שנקרא להלחם בקנאים היה ידוע[2] כשודד ורוצח, שבתקופה מטורפת זו „התאוה לעשות ממשל עריץ וביקש גדולות לנפשו". בו בזמן שהכינו בירושלים את מלחמת ההתגוננות, היה שמעון בר גיורא עסוק בענינים אחרים:

„אסף[3] אליו שמעון בן גיורא במחוז עקרבים בארץ אדום אנשי ריב רבים ושם את בניו לחמס. נקל היה בעיניו לשום ולבוז את בתי העשירים, כי גם את בשרם נתן למכים, ומרחוק הראה לדעת, כי יהיה לרודף עריץ ובזמן אשר חנן וראשי ירושלים שלחו צבא להלחם בו[4]), לקח את אנשיו וברח אל השודדים במצדה. ובהגיע אליו השמועה כי חנן מת[5]), פנה אל ארץ העדים והעביר קול מסביב, כי יקרא דרור לעבדים ויתן שלל רב לבני חורין. ולדבר הזה התלקטו אליו אנשי בליעל מכל עבר, וגם רבים מגדולי העם ראו כי עצומה ידו והוא עשה חיל בכל דרכיו. ונפתו ללכת אחריו. וחילו לא היה עוד אספסוף של עבדים ושודדים לבד, כי נמצאו בקרבו גם אזרחים רבים אשר שמרו את פקודותיו כדבר מלך ושליט". יוספוס ממשיך ומספר על כל מעשי השוד והרצח של שמעון ועל אכזריותו, ומתאר כיצד בא לירושלים: „ובקשו[6]) את האיש הנורא הזה לבוא בשערי העיר; וגם פליטי ירושלים הבורחים מפני הקנאים הפצירו בשמעון, כי כלתה נפשם לשוב אל נחלותיהם. בעינים רמות נעתר שמעון לקול תחנוניהם לבוא ולהשתרר עליהם. והעם קידם את פניו בברכה כפני מושיע ומגן. אולם בהגיע שמעון עם חילו אל העיר להכין את שלטונו, וגם הקוראים לו לעזרה נחשבו בעיניו כאנשים אשר נקרא להלחם בהם".

מדברי יוספוס אלו משמע, שהכהנים הגדולים קיוו, כי שמעון בן גיורא ילחם בקנאים, ולאחר נצחונו ישובו הם להיות משלי העיר כפי

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

שהיו לפנים; וכמותם קיוו גם חבריהם שברחו מהעיר, האבירים והכהנים הגדולים, הנקראים פה „האזרחים במחנה שמעון".

אין אנו מוצאים בדברי ההזמנה לשמעון בן גיורא דבר, על הצלת ירושלים מפני האויב המתקרב, כי בדומה למזמינים לא היה גם שמעון המזומן, מלוחמי החירות, וכל מטרתו בבואו לירושלים לא היתה אלא ליטול את השלטון בידיו. ואילו מזמיניו התכוונו להשתמש בו להשמדת הקנאים, על־מנת למסור אחר־כך את העיר לרומאים, ובחסותם למשול כבימי הנציבים האחרונים. מן הסתם סברו, כי עד לבוא הרומאים כדאי להם לסבול מעריצותו של שמעון, מתוך תקוה שלא ישכח לגמרי, כי בחסדם נהיה למושל.

אך תחילת המזמינים נכזבה. שמעון בן גיורא עמד על כונותיהם והניף את חרבו גם נגדם, ועד מהרה הפכו גם הם לאויביו.

שמעון בן גיורא הסתער עתה על הר־הבית, במטרה להשמיד את הקנאים ולהשתלט על העיר. אלא שעל אף התקפותיו הכבדות, לא יכול לקנאים שגרשוהו מהר הבית[7].

באותו זמן נתפלגו הקנאים לשני מחנות[8]: האחד, בראשותו של יוחנן מגוש חלב, והשני בראשותו של אלעזר, הקנאי הירושלמי. יתכן שמניעי מחלוקת זו, נבעו מהניגודים שבין הקנאים הירושלמים והגלילים, שחלק מהם היו שורדים ממש. יוספוס מדגיש שאלעזר התנגד לרציחות אנשי יוחנן וסירב להכנע לו.

אנשי אלעזר השתלטו על בית־המקדש והתבצרו בשעריו; ואילו יוחנן בשאר ברחבת הר הבית כשהוא נלחם בשני הכיוונים, נגד אלעזר למעלה ונגד שמעון בן גיורא, שהשתלט על העיר למטה.

על המלחמה המשולשת האיומה הזאת מספר יוספוס[9]: „ככה נחלקו עוכרי ירושלים לשלושה מחנות. אנשי אלעזר השומרים על בכורי הקדש, היצו ברוח שכרון־על יוחנן. ויוחנן ואנשיו בזזו את בני העיר והיכו בשמעון ואנשיו. וגם לו היתה העיר לטרף במלחמתו עם צריו. וכאשר רוח לפעמים ליוחנן מצריו העומדים למעלה כי עיפו ממלחמתם, היה יורד בלב אמיץ עם רבים מאנשיו להלחם בשמעון ושולח אש בבתים המלאים צידה מכל המינים בחלק העיר אשר פנו שמה. וכדבר הזה היה גם שמעון עושה כדי רדפו אחר יוחנן לעת ברחו מפניו; ככה השחיתו שניהם את הלחם אשר הכינה העיר לעת מצור[10]. וזכה עשו טובה לרומאים כי נתקו בידם את עורק כוחם. כי כל המקומות סביב להר הבית היו למאכולת אש. וכמעט כל הצידה הנמצאה בירושלים היתה לבער. הצידה אשר היתה מספקת את צרכי תושבי העיר למצור שנים, לא מעט. ולאחרונה הסגיר הרעב את

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

העיר ביד האויב: — אמנם איש לא האמין כי יקום כדבר הזה — ורק ידי המורדים עשו והכינו זאת".

דברי יוספוס אלו, הכוללים בתוך משחיתי המזון גם את הקנאים, נובעים ללא ספק משנאה בלבד, שהרי קודם לכן, לפני מלחמת האחים, אין יוספוס מספר אף פעם על כך, שהקנאים השחיתו מזון הנאגר בידי יריביהם. ברור כי המשחיתים לא היו אלא גדודיו הפראיים של שמעון בן גיורא. יוחנן לא היה עשוי להפיק שום תועלת מהשמדת הבר, שכן בשעה זו לא היה בהשמדת צידה בכמה בתים הקרובים להר־הבית כדי להביא נזק לשמעון, שיכול היה להשיג מזון מחוץ לעיר. ומאידך גיסא, דוקא יוחנן הוא שהיה משונין, שהמזון הסמוך להר־הבית ישאר ולא יושמד, לפי שלא היה לו כל מקור אחר לאספקה, ורק על ידי חטיפות פתע מהבתים הסמוכים יכול היה להתקיים.

לבסוף, אחרי קרבות מרים הצליח יוחנן להשתלט על בית המקדש ולהכניע את אנשי אלעזר, הצלחה זו באה לו בדרך מחפירה: בנצלו לרעה את צדקתם וישרם של אלעזר ואנשיו. יוספוס מספר[11]:

„הגיע מועד חג המצות בארבעה עשר יום לחודש ניסן. ואנשי אלעזר פתחו את שערי המקדש וקבלו את בני העם הבאים שמה לעבוד את אלוקיהם. ויוחנן עשה את החג כסות עינים למזימתו הרעה ושקד לשלוח את המשוכים בקרב אנשיו עם חרבות מתחת למדיהם אל בית המקדש לתופסו. ובבוא האנשים אל העזרה הפשיטו את בגדיהם והראו פתאום את כלי נשקם. מהומה גדולה קמה מיד סביב לבית המקדש וצעקה עלתה למרום, כי בני העיר שעמדו מרחוק למלחמת האחים חשבו, כי לנפשות כולם אורבים המרצחים. הקנאים הבינו כי עליהם לבדם נסושה החרב ועל כן עובו את משמר השערים, ונמלטו אל המנהרות אשר תחת למקדש. ואחרי אשר עשו אנשי יוחנן נוראות באנשים הזכאים והנקיים, נתנו סליחה להיריבים, ושלחו לחופשי את היוצאים מן המנהרות ותפסו בידם את חצר בית ד' הפנימית ואת כל הנשק הצבור שם והחליפו כח להלחם בשמעון. ככה נהפכה המלחמה המשולשת אשר לפני זה למלחמת שתי המפלגות."

מדברי יוספוס אלו למדים אנו כמה דברים: כי גם בקרב הקנאים מאנשי יוחנן, עדיין נמצאו רבים אשר כבוד המקדש היה יקר בעיניהם; ולשם ביצוע מזימתו היה יוחנן זקוק ל„חשוכים", לשודדים סתם. וכי עדיין שרדו בעיר רבים שעמדו מרחוק במלחמת האחים ולא התערבו בה; ומסתבר שהיו אלה ה„מתונים", שלא ראו בקנאים אויבים, אם כי „לא תמכו בשיטותיהם. לדברי יוספוס היו בין הקנאים „חשוכים" שהיו עשויים להתנצל על הכל בלי יוצא מהכלל, אילו ניתנה להם רשות להשחית. מסרת יוחנן לא היתה להשמיד את אנשי־אלעזר, שהרי שילח אותם לחופשי

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

לאחר שהצליח לגרשם מהמקדש; יוחנן לא היה סתם רוצח אלא לוחם חירות, אם כי דרכיו היו מפוקפקות.

הקרבות בין שני המחנות נמשכו ללא הפוגה, ופסקו רק לזמן קצר [12]), כשהחלו הרומאים לצור על ירושלים. שני המחנות יחד נלחמו ברומאים והצליחו לגרשם מסביבות העיר. אך מיד לאחר נסיגת הרומאים נתחדשו הקרבות.

בשעה זו נתיאשו „המתונים", שעד עתה נטו בלבם לצד לוחמי החירות, מתקוה לנצחון על הרומאים. בתלמוד מסופר [13]): „הוו בהו הנהו בריוני. אמרו להם לרבנן ניפוק ונעביד קרבא בהדייהו. אמרו להו רבנן לא מסתייעא מילתא. קמו קלנהו אמברי דחיטי ושערי והוה כפנא."

מתוך סיפור זה מתברר, כי הבריונים לא ניסו להוקיע את החכמים כ„בוגדים" והויכוח ביניהם היה שקט ועניני. דבר זה מאשר את אשר הוכחנו לעיל, כי דעת החכמים היתה נוטה להלחם ברומא, כל עוד היה הדבר בגדר האפשרות; ורק לאחר שנוכחו לדעת, כי בגלל מלחמת האחים האיומה אבדה כל תקוה לנצחון, החליטו להציל מה שניתן להציל, ולנסות לסיים את המלחמה בדרכי שלום. הבריונים, שעליהם נמנו, כפי המסתבר, הן אנשי יוחנן והן אנשי שמעון, לא שקלו את המסיבות וביקשו להמשיך ולהלחם על אף הכל.

מסתבר גם, כי שריפת החיטים הנזכרת כאן, לא היתה פעולת נקם מצד הקנאים נגד החכמים, שהרי בכך הזיקו גם לעצמם, כי אם תוצאה מהקרבות שניהלו במלחמת האחים, וכפי שמתאר יוספוס [14]).

לאחר השמדת המזון, נשתרר בעיר רעב כבד, שמספר קרבנותיו עלה בהרבה על מספר חללי החרב. בתלמוד [15]) מובא סיפור הנסיון האחרון של רבן יוחנן בן זכאי להציל את העיר: „אבא סקרא ריש בריוני בירושלים, בר אחתיה דרבי יוחנן בן זכאי הוה. שלח ליה תא בצינעא לגבאי. אתא, אמר ליה, עד אימת עבידתו הכי וקטליתו ליה עלמא בכפנא. אמר ליה מאי אעביד דאי אמינא להו קטילו לי".

רבי יוחנן בן זכאי קיוה להשפיע על בן אחותו, שיסכים למשא־ומתן עם הרומאים. הוא ידע, שבתקופה מסויימת היה אספסינוס מעונין לסיים את המלחמה בדרכי שלום [16]). — „אספסינוס וטיטוס [17]) שניהם חיכו בדאגה לעתידות הממשלה, כי שלטון הרומאים דמה אז לאוניה המטרפת בים, ולא שתו לבם למלחמת היהודים, כי חרדו לגורל ארץ מולדתם וחשבו כי אין עתה שעת הכושר להלחם בעם נכרי".

ברם תקות רבן יוחנן נכזבה. בן אחותו הבין אמנם כי הצדק עם דודו, אך נאלץ להשיב לו את התשובה הנואשת: „מה אעשה, אם אדבר על

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

שלום יהרגוני". הבריונים התייראו זה מזה ונתקיים בהם הפסוק[18] „כי כל אח עקב יעקב וכל רע רכיל יהלוך".

אבא סקרא יעץ לדודו לנסות לצאת מהעיר, להפגש עם אספסינוס[19], ולעשות ככל שביכולתו להצלת ירושלים. כשבא רבן יוחנן לפני אספסינוס, כבר אחר את המועד. באותה עת כבר הגיעה לאספסינוס הבשורה, על בחירתו לקיסר רומא[20] „וכל הממשלה נכונה בידי אספסינוס, והוא שם את פניו להכניע את שארית יהודה".

בדבריו לפני אספסינוס, לא מצא רבן יוחנן את המלים הנאותות שיביאו להצלת העיר[21], וירושלים נחרבה.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

פרק י"ד

אחרי המלחמה

בתום מלחמת החורבן, הגדולה והנוראה, דומה היה, כי מעמד האומה הישראלית כאומה בקרב האומות, נתערער לחלוטין. יותר ממליון איש נהרגו במלחמה ורבבות נמכרו לעבדים; וכמה אלפים נספו בהאבקויות עם חיות טרף, בהשרפם על מוקדות־אש, ובחרב איש באחיו במשחקים האכזריים בקרקסי רומא. רובה של ארץ היהודים היה לשממה. את גורלה ואת מצבם הנדכא והמושפל של היהודים באותה עת מתאר יוספוס: „שלח הקיסר אספסינוס אל בסוס ואל ליבריום המכסימוס, אשר היה נציב בארץ וצוה עליהם למכור את כל ארץ היהודים כי לא בנה הקיסר שם עיר, כי אם השאיר את כל הארץ למענו זולת המקום אשר נתן למושב לשמונה מאות החיילים המשוחררים מעבודת הצבא. המקום נקרא אמאוס הוא דרך שלושים ריס מירושלים. ועל היהודים בכל מקום מושבותיהם שם הקיסר מס שני דרכמונים לגולגולת להרם אותו מימים ימימה תרומה לקפיטליון כמשפט לפני לשלם לבית המקדש בירושלים. — זה היה מצב היהודים בימים ההם". על זאת נוספה גם איבתם ושנאתם של אויבי היהודים שמכבר, בכל רחבי האימפריה הרומאית.

בשבע עינים פקחו הרומאים על האומה המפוזרת, המבוללת בין האומות, שמקדשה נהרס וארצה נגזלה ונהרסה — לבל תרים ראש ותנסה להתאחד שוב סביב מרכז אחד, כבימי זוהרה. שני הספרים האחרונים ל„מלחמת היהודים" של יוספוס מציירים תמונה קודרת עד מאד של מצב האומה הישראלית באותה עת, שניתן להגדירה בשתי מלים: אובדן האומה.

על אף כל זאת, לא נסתיימה פעולתו ולא פסקה חיוניותו של עם ישראל. בכוח תורתו, בכוח נשקו הנצחי והסודי, אותו כלי־זיין שהרומאים לא עמדו על עוצמתו ולא העריכו את שפעת כוחו ויכולתו — גבר עם ד' על כול התלאת והאסונות, שפקדוהו בעת החורבן, ונתאושש. שושלת חכמי התורה מבית רבן גמליאל, עמדה בראש המנהיגות והיתה לכח הציבורי המאחד של עם היהודים באשר הוא שם.

לאור השתלשלות זו, מוארות משאלותיו של רבן יוחנן בן זכאי

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

מאספסינוס, באותם ימי שקיעה אחרונים לירושלים הנצורה, באור רום ערכם, גורליותם והכרעתם.

כשעמד רבן יוחנן בן זכאי לפני אספסינוס לבקש על עמו ולהציל את האפשר והניתן להצלה, חשש, (חשש שהיה קרוב לודאי) כי כל נסיון להציל את המקדש ואת הארץ נידון מראש לכשלון. שאיפת הרומאים במצב הנוכחי היתה כי "יחת אפרים מגוי".

רבן יוחנן החליט על כן, לבקש על דברים שבעיני הרומאים נראו פעוטים, חסרי ערך של ממש, על כל פנים מבחינה ציבורית ומדינית, יבנה וחכמיה, שושילתא דרבן גמליאל הזקן נראו בעיני הרומאים כבקשות בלתי חשובות, שמגמתן היא יותר אישית מאשר ציבורית. רבן יוחנן לא ביקש על רבן גמליאל הצעיר בפרטות, משום שע"כ יכול היה לעורר את חשדותיהם של הרומאים, כאילו יש כאן מגמה פוליטית. שושילתא דרבן גמליאל, בצירוף הבקשה לשגר רופא לר' צדוק החולה, נראו כבקשות אישיות בהחלט, ומה עוד שרבן גמליאל, אשר את שושלתו ביקש רבן יוחנן להציל, נאמן היה בשעתו לרומא, עובדה שאספסינוס יכול היה לברר.

רבן יוחנן, על אף היותו ראש וזקן חכמי הדור, לא ביקש את עטרת הנשיאות לעצמו, אלא לרבן גמליאל הצעיר, בידעו, כי רק שושלת זו, היא שתהיה מקובלת על כל חלקי העם, ויהא ביכולתה להשיב לסנהדרין את כבודה הראשון. רבן יוחנן יצר באותם ימי מבוכה ושואה, תל תלפיות שממנו תצא תורה, ועל ידי ישוב עם ישראל להיות אומה מאוחדת ותואמת את תכליתה כעם ד[illegible]

באותם ימי גסיסה מדומה של האומה האלוקית, מצא רבן יוחנן את דרכה לתחיה. [illegible]

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

רשימות המחבר לפרקים האחרונים

א) ראוי להעיר על דברי טיטוס (מלחמת ו׳ ו׳ ב׳) כי היהודים היו אז עשירים מן הרומאים [1] — אולי כונת טיטוס לאוצר בית המקדש.

ב) וראוי להעיר על הדברים (שם ו׳ ו׳ א׳): ואנשי הצבא הרבו לגזול ולמלא את ידיהם המס, עד אשר נמכר בארץ סוריה משקל זהב בחצי המחיר אשר היה לו לפנים [2].

ג) מסירת כלי קודש (שם ו׳ ח׳ ג׳).

ד) הודאתו של טיטוס עצמו כי לא היה בידי אנוש לנצח את היהודים. „וכי מה תעשינה ידי אדם ומכונותיו למגדלים אשר כאלה״ (שם ו׳ ט׳ א׳) — לאור השקפה זו נוכל לשפוט: אילו היו סדרים מתאימים בין המגינים, לא נוצחו.

ה) מספר היהודים לפני המלחמה (שם ו׳ ט׳ ג׳).

ו) רחוקים הם דברי יוספוס על יוחנן מדבריו על שמעון בן גיורא. („ונקל היה בעיניו (של יוחנן) להמית את כל דורשי הישר והטוב... כי מלא גם את העיר הקודש נאצות גוראות כמעשה אשר נועז לגבל את כבוד אלקים, ועל שולחנו עלו מאכלים אסורים, ובטל את חקי הטהרה... על כן לא יפלא בעינינו כי לא שמר האיש הזה את חקי החמלה והאהבה לרעהו... ובבוא אחריו שמעון בן גיורא — הנשאר דבר רע אשר לא עשו ידיו? הנמצא בוז וקלון שלא הביא על האזרחים החפשיים אשר הקימו אותו לעריץ...) (שם ז׳ ח׳ א׳) [3].

ט) כי היתה אז (כאשר אספסינוס היה עוד במצרים וטיטוס צר על ירושלים והגרמנים מרדו ברומא) שעת הכושר למלחמה מרומאים (שם ז׳ ו׳ ו׳) וע׳ עוד אות ל׳.

כ) כל דברי המבצר מכור (שם ז׳ ו׳ א׳—ד׳).

ל) ע׳ דברינו אות י׳.

המחבר זצ״ל לא זכה לגמור את הכרך הזה עד סוף המלחמה. בסוף הכ״י נמצאו רק רשימות לפרקים האחרונים של המלחמה, בכותרת „המצב עצמו״.

www.daat.ac.il

דעת
מכללת הרצוג
לימודי יהדות ורוח

(שם ז׳ ר׳ ו׳): „ובימים ההם שלח הקיסר אל בסוס ואל ליבריוס מכסימוס... וצוה עליהם למכור את כל ארץ היהודים כי לא בָנה הקיסר שם עיר, כי אם השאיר את כל הארץ למענו זולת המקום אשר נתן למושב לשמונה מאות אנשי חיל המשוחררים מעבודת הצבא. הוא הנקרא אמאוס דרך שלשים ריס מירושלים. — ועל היהודים בכל מקומות מושבותיהם שם הקיסר מס שני דרכמונים לגולגולת להרים אותם תרומה לקפיטולין כמשפטם לפנים לשלם לבית המקדש בירושלים".

מ) וידאב הלב לראות דברי יוספוס (שם ז׳ ח׳ א׳) על כל העם כולו בימים ההם: „ויתנום לרעים וחטאים כסדום לעיני העמים". לגו ידוע כי רובם היו צדיקים ישרים ותמימים. וכך אף נראה מדברי יוספוס עצמו (ע׳ קדמוניות כ׳ י״א ב׳ בנוגע ללמוד התורה): אוהבי רומא האבירים (הם שהיו הרעים החטאים) כפי שכותב יוספוס עצמו (על זה פרק מיוחד) ולפי יוספוס כזו היתה דרכם של אבירים דאז, לבזות את עמם ולהחניף לרומאים והיונים, בדיוק כפי שעשו זאת המתיונים הראשונים. וכאלו היו שני המומרים שאבותיהם שמשו כראשי הקהלות, טיבריוס אלכסנדר באלכסנדריה, ואנטיוכוס באנטיוכיה. (ע׳ מלחמת ז׳ ג׳ ג׳) (לבאר ענינם).

נ) פרק מיוחד: המעמד אחר החורבן. לדברי טיטוס על עושר יהודים (ע׳ או א׳); ע׳ עושרם של ר׳ דוסא בן הרכינס, ראב״ע, כלבא שבוע; ר׳ עקיבא.

www.daat.ac.il